

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

IPS

Pavel Hruška

**Vztahy mezi vládami a guerillovými
hnutími v Latinské Americe na příkladu
EZLN**

Bakalářská práce

Praha 2009

Autor práce: **Pavel Hruška**

Vedoucí práce: **PhDr. Malvína Krausz Hladká**

Oponent práce:

Datum obhajoby: **2009**

Hodnocení:

Bibliografický záznam

HRUŠKA, Pavel. *Vztahy mezi vládami a guerillovými hnutími v Latinské Americe na příkladu EZLN*. Praha: Karlova Univerzita, Fakulta sociálních věd, 2009, 52 stran. Vedoucí bakalářské práce PhDr. Malvína Krausz Hladká.

Anotace

Bakalářská práce „Vztahy mezi vládami a guerillovými hnutími v Latinské Americe na příkladu EZLN“ se zaměřuje na mírový proces mezi mexickou federální vládou a guerillovým hnutím EZLN, který probíhal mezi lety 1994 a 2001. Důraz je kladen na bilaterální rozhovory, které tvořily jádro brzy započatého mírového dialogu. Cílem práce je charakterizovat vzájemný vztah mezi oběma subjekty konfliktu ve své dynamice a porovnat pozice a výsledky, kterých dosáhly tři administrativy, které postupně vedly vyjednávání s rebely. Mexiko prodělalo v roce 2000 změnu politického systému z autoritářského na demokratický. Změna politických poměrů se nutně odrazila i na probíhajícím mírovém procesu, proto je v práci kladen důraz na porovnání dosažených výsledků mezi oběma zmíněnými formami systému. Základní užitou metodou je analýza historických dat, jejímž účelem je vyvodit zobecňující závěry, které slouží jako podklad pro následnou komparaci. Kromě samotného vztahu mezi oběma subjekty práce uvádí do problematiky shrnutím fundamentálních informací o guerillových hnutích obecně, charakteru EZLN a politickém systému Mexika. Smyslem těchto shrnutí není podat úplný přehled o problematice, ale vybrat relevantní údaje ve vztahu k mírovému procesu.

Annotation

The bachelor thesis “Relations between governments and guerrilla movements in Latin America: a case of EZLN” assesses the peace process between the Mexican federal government and the guerrilla movement EZLN which took place from 1994 to 2001. The emphasis is placed on the bilateral negotiations which formed a core of the future peace dialogue. The aim of this study is to characterize the mutual relation between the two subjects of the conflict in its dynamics and compare and contrast the positions and results reached by the successive administrations that led negotiations with the rebels. In 2000, Mexico went through a change of political system from authoritarian to

democratic. The peace process necessarily reflected this change. This study therefore compares the results reached by each form of government. The basic method used is the analysis of historical data whose purpose is to allow for general conclusions to be reached. These conclusions then serve as the basis for subsequent comparison. The study first of all gives relevant information about guerilla movements in general, it characterizes EZLN and the Mexican political system.

Klíčová slova

Guerilla, vláda, mírový proces, dialog, EZLN, Mexiko.

Keywords

Guerrilla, government, peace process, dialogue, EZLN, Mexico.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou práci zpracoval samostatně a použil jen uvedené prameny a literaturu. Současně dávám svolení k tomu, aby tato diplomová práce byla umístěna v Ústřední knihovně UK a používána ke studijním účelům.

V Praze 20. května 2009

Pavel Hruška

Poděkování

Na tomto místě bych rád poděkoval vedoucí mé bakalářské práce, PhDr. Malvíně Krausz Hladké, za cenné rady, připomínky a čas, který věnovala mé práci.

OBSAH

ÚVOD.....	8
1. GUERILLOVÁ Hnutí LATINSKÉ AMERIKY.....	10
1.1 Úvod.....	10
1.2 FENOMÉN GUERILLOVÝCH VÁLEK.....	10
1.3. PŘÍČINY NESTABILNÍ SITUACE.....	12
2. HISTORIE EZLN.....	15
2.1 FORMOVÁNÍ EZLN A JEJÍ VÝVOJ DO ROKU 1994.....	15
2.2 EZLN PO ROCE 1994.....	19
3. MÍROVÝ PROCES MEZI EZLN A FEDERÁLNÍ VLÁDOU.....	23
3.1 VYMEZENÍ.....	23
3.2 CHARAKTERISTIKA POLITICKÉHO SYSTÉMU SPOJENÝCH STÁTŮ MEXICKÝCH.....	24
3.3 ADMINISTRATIVA PREZIDENTA CARLOS SALINAS DE GORTARI.....	28
3.4 ADMINISTRATIVA PREZIDENTA ERNESTO ZEDILLO PONCE DE LEÓN.....	34
3.4.1 ÚVOD.....	34
3.4.2 DOHODY ZE SAN ANDRÉS.....	34
3.4.3 VÁLKA NÍZKÉ INTENZITY.....	38
3.4.4 SHRUTÍ.....	39
3.5 ADMINISTRATIVA PREZIDENTA VICENTE FOX.....	40
3.6 ZÁVĚR.....	43
4. EZLN: VYMEZENÍ A ZVLÁŠTNOSTI.....	45
4.1 CHARAKTERISTIKA EZLN.....	45
4.2 OBČANSKÁ PODPORA.....	48
4.3. PARADOXY A LIMITY.....	51
ZÁVĚR.....	53
SUMMARY.....	55
SEZNAM LITERATURY A ZDROJŮ.....	56
PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE.....	58

Úvod

Téma své bakalářské práce jsem si vybral na základě svého dlouhodobého zájmu o region Latinské Ameriky, který je podpořen zájmem o extrémistická politická uskupení. Problematika EZLN¹ a guerillových válek obecně nebyla dosud v českém prostředí zcela zmapována, což bylo možno chápat jako výzvu pokusit se o nahlédnutí do tématu. Dále jsem byl motivován svým pobytem v Mexiku, při kterém jsem měl možnost navštívit i území kontrolována zapatisty.

Cílem práce je popsat a analyzovat dynamiku vztahů mezi EZLN a mexickou federální vládou. Sledované období je vymezeno datem povstání (1. ledna 1994) a definitivním ukončením mírového procesu (rok 2001). Práce se pokusí definovat vztah mezi oběma subjekty, zhodnotit zvolené formy řešení problému, zejména jejich úspěšnost. Ve sledovaném časovém období se mírového procesu zúčastnily tři prezidentské administrativy, první dvě působily v autoritářském systému vlády jedné strany, zatímco poslední z nich je považována za demokratickou. Dalším cílem práce je proto porovnat postupy jednotlivých vlád, a to zejména první dvě (autoritářské) vůči třetí (demokratické). Na základě této komparace bude zhodnoceno, zda demokratičnost systému pozitivně ovlivňuje mírový proces, nebo naopak snižuje manévrovací schopnost vlád a autoritářské režimy proto mají jednodušší pozici vyplývající z jejich dominantního postavení v systému.

Hlavními metodami užitými v práci jsou historický popis, analýza informací a komparace. Na základě historických údajů a jejich analýzy je dosaženo zobecňujících závěrů, které slouží jako podklad pro následnou komparaci.

Práce je rozdělena do čtyř kapitol. První předkládá čtenáři obecný úvod do problematiky guerillových hnutí Latinské Ameriky, je zde definován centrální pojem práce „guerilla“, krátce načrtnuta historie tohoto politického fenoménu, zmíněny specifické rysy zkoumaného regionu a nakonec shrnuty příčiny nestabilní situace. V druhé kapitole je podán historický přehled událostí od počátku budování hnutí až po definitivní ukončení mírového dialogu. Dále je zde odpovězeno na otázku, proč guerilla vnikla a působila právě v mexickém státě Chiapas. Ve třetí kapitole je čtenáři předkládán popis a analýza samotného mírového procesu, tak jak byl postupně veden třemi prezidentskými administrativami. Tomuto rozboru předchází popis

¹ Ejército Zapatista de Liberación Nacional (Zapatova armáda národního osvobození). Dále v práci bude pro pojmenování organizace či jejích členů užito těchto termínů: EZLN, zapatisté, hnutí.

institucionálního fungování politického systému Spojených Států Mexických, aby bylo zřejmé, v jakém kontextu byl veden mírový proces. A konečně poslední kapitola se zaměřuje na samotné EZLN, charakterizuje je a upozorňuje na nové rysy, kterými se odlišuje od podobných uskupení.

Disproporcionalita v rozsahu kapitol je záměrná, neboť třetí kapitola je stěžejní, probírá samotné jádro zkoumaného problému. Zbylé části práce mají primárně uvést do problematiky a rozvést okolnosti, které jsou nezbytně nutné pro ucelené pochopení problému ve své komplexnosti.

V českém jazyce vyšla o EZLN pouze jediná publikace, která se tématu věnuje spíše do šířky než do hloubky, proto je většina použitých zdrojů ve španělském či anglickém jazyce. V těchto jazycích existuje velké množství zdrojů, bohužel velká část z nich není dostatečně seriózní a nekriticky (otevřeně či skrytě) se přiklání k jedné ze stran, proto se výsledný výběr zužuje. Neopomenutelnou součástí tvoří primární zdroje, které však svojí propagandistickou formou (v případě prohlášení EZLN i oficiálních postojů vlády) mají limitovanou výpovědní hodnotu.

1. Guerillová hnutí Latinské Ameriky

1.1 Úvod

Předtím než se práce začne zabývat samotným EZLN a mexickou vládou je potřeba uvést základní, obecné informace o guerillových válkách, proto bude v této kapitole krátce nastíněno pozadí tohoto fenoménu. Cílem této kapitoly je definovat co to je guerilla, jaké jsou podmínky jejího vzniku a proč je tento pojem neodmyslitelně spjat právě s regionem Latinské Ameriky. Kapitola je rozdělena na 2 části, v první z nich je definována guerillová válka se stručným historickým přehledem, ve druhé jsou probrány příčiny vzniku této nestabilní situace. Toto téma je vlastní celé Latinské Americe, proto bude region chápán jako celek, avšak v některých aspektech, vzhledem k dalším kapitolám věnujícím se EZLN, bude pozornost zacílena na Mexiko.

1.2 Fenomén guerillových válek

Pro vymezení guerilly použijeme definici Timothy P. Wickham-Crowleyho, který jí chápe úzce v přísně vojenské terminologii bez přihlídnutí k sociálním a politickým aspektům. Guerilla se obvykle objeví, když národ nebo lidé jsou nuceni čelit nepříteli, který je převyšuje kvantitativně anebo kvalitativně. Za této situace je nejpřirozenější vojenskou odpovědí bránit se pomocí guerillového vedení boje, který se vyznačuje těmito prvky: vyhnutí se přímým, masovým srážkám s nepřítelem a na místo toho se koncentrovat na pomalé a vytrvalé podkopávání nepřítelovi síly a morálky pomocí ničení komunikací, sabotážních akcí, náhlých přepadení a podobných technik.²

Dále Crowley připomíná, že guerillová válka není rozhodně novým způsobem boje, který by se objevil až ve 20. století, kdy byl tento způsob vedení boje systematicky prozkoumán ve spisech některých revolučních vůdců, ale je stejně prastarý jako běžná konvenční válka. Jako první případ jeho užití uvádí období Římské říše, kdy byla tato taktika aplikována barbarskými vůdci proti nadvládě impéria. Dalším příkladem může být boj amerických kolonistů proti britským silám nebo španělský odboj proti Napoleonské okupaci počátkem 19. století, kde byl poprvé použit termín guerilla.³

² Zdroj: Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press, s. 3.

³ Zdroj: Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press, s. 3.

Pro tuto práci je rozhodující význam guerillových válek v druhé polovině 20. století a četnost tohoto fenoménu v regionu Latinské Ameriky. Guerillové války se odehrály v téměř všech státech zkoumaného regionu v období po druhé světové válce a Latinská Amerika prodělala jednu třetinu všech partyzánských válek nebo masových revolt, které se odehrály ve 20. století.⁴ Příčiny koncentrace guerillových hnutí v Latinské Americe bude zkoumat následující podkapitola.

Když se podíváme na nové okolnosti, které se objevily až u guerill 20. století, zjistíme podstatný rozdíl v míře autentické lidové podpory. Zatímco v předchozích staletích byly partyzánské války vedeny výlučně proti vnějším okupantům nebo koloniální moci, v minulém století začaly být vedeny civilní války proti vnitřním, domácím autoritám. Tento posun znamenal zásadní zvrát v podpoře obyvatelstva. V případě vnějšího nepřítele tvoří obyvatelstvo homogenní skupinu, která je ve svém boji jednotná, naopak při boji proti vnitřnímu nepříteli je obyvatelstvo rozděleno a v důsledku toho se podpora vzbouřencům stává problematickou. To problém komplikuje a vyžaduje analýzu podmínek, které vedou obyvatelstvo k podpoře vzbouřenců.⁵

Nyní bude věnována pozornost Mexiku a jeho historické roli ve formování a poskytnutí bezpečného útočiště pro četné latinsko-americké revolucionáře. Míněno je zejména období od 30. let do počátku 60. let 20. století, kdy tuto roli převzala Kuba. V této době v Mexiku prožíval své vrcholné období režim strany PRI (více v kapitole 3.2), který nabízel azyl pro revolucionáře z Jižní i Střední Ameriky. I v bližší historii sehrávalo Mexiko důležitou úlohu, již ne jako podporovatel levicových vzbouřenců, ale na jeho území se odehrála některá důležitá setkání mezi guerillovými leadery a vládami.⁶ Samotné Mexiko se paradoxně těšilo dlouhou dobu na poměry regionu nebývalé stabilitě, mnoho guerill se objevilo až v 70. letech, ve své většině se jednalo o lokální partyzánská hnutí, která nemohla ohrozit stabilitu na národní úrovni. Až EZLN v 90. letech dramaticky změnila situaci a Mexiko se zařadilo mezi většinu latinsko-amerických zemí, která měla zkušenost s guerillou ohrožující samu podstatu systému.

Rozmach guerillových hnutí v regionu se odvíjel od počátku 60. let po úspěšném převratu na Kubě. Vliv této události ovlivnil na dlouhá desetiletí levicově smýšlející

⁴ Zdroj: Schatzman, Ch. (2005). Political Challenge in Latin America: Rebellion and Collective Protest in an Era of Democratization. *Journal of Peace Research*, Vol. 42, č. 3, s. 294.

⁵ Zdroj: Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press, s. 4.

⁶ Zdroj: Currea-Lugo, V. (2007). *Poder y Guerrillas en América Latina. Una Mirada a la Historia de Guerrillero de a Pie*. Madrid: Sepha, s. 132.

aktivisty a mnozí z nich se pokusili o podobnou změnu v ostatních zemích Latinské Ameriky. Kubánská revoluce se stala příkladem úspěšného boje a mnozí nabyli přesvědčení, že změna je uskutečnitelná v kterékoliv zemi v regionu, avšak až do roku 1979, ve kterém se dobytí moci podařilo FSLN (Frente Sandinista de Liberación Nacional/Sandinistická fronta národního osvobození) v Nicaraguy, nebyl žádný z četných následovníků kubánského mýtu úspěšný. Crowley analyzoval podmínky, které umožnily úspěšný převrat na Kubě a později Nicaraguy a které v ostatních případech nebyly přítomny. Došel k závěru, že rozhodující byla síla sjednocené opozice. Národní opozice proti režimům Batisty a Somozy procházela napříč třídami i ideologiemi, radikálové spolupracovali s umírněnou opozicí, která zahrnovala široké názorové spektrum. Tyto režimy nemohly počítat s podporou žádné sociální skupiny (a to ani ze zahraničí) v situaci, kdy byly konfrontovány s rostoucím revolučním hnutím. Naproti tomu ostatní revoluční vůdci ztratili kontakt s umírněnou opozicí.⁷

V dalších kapitolách zabývajících se EZLN bude ukázáno, že zapatistům se sice podařilo získat masivní podporu, ta ale zůstala omezena pouze na nejnižší vrstvy společnosti a příznivce radikální levice.

Probírané historické období bylo nutně poznamenáno soupeřením dvou zneprátelených ideologických bloků v bipolárně rozděleném světě. V této práci není pro analýzu těchto externích faktorů, které významným způsobem zasáhly do činnosti guerillových hnutí, prostor. A to i s ohledem na skutečnost, že EZLN se objevila až po skončení studené války, a proto nebyl charakter guerilly touto dualitou vztahů zasažen.⁸

1.3. Příčiny nestabilní situace

V této podkapitole budou shrnuty dva klíčové faktory, které jsou rozhodující pro vznik a relativní úspěšnost guerillových válek. Konkrétně budou probrány tyto dva znaky latinsko-amerického sociálního prostředí: 1) Chudoba a nerovnoměrně rozdělené bohatství, 2) vyloučení středních tříd z politické participace. Kombinace těchto dvou faktorů má za následek častější využití násilného boje v politickém životě oproti jiným regionům světa.

⁷ Zdroj: Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press, s. 7-8, 31-32.

⁸ Zdroj: Currea-Lugo, V. (2007). *Poder y Guerrillas en América Latina. Una Mirada a la Historia de Guerrillero de a Pie*. Madrid: Sepha, s. 143-145.

„Latinská Amerika má nejvíce nevyrovnanou distribuci zdrojů ze všech regionů světa.“⁹ Tento jev provází region po celou jeho historii a byl přítomen i v poválečném období vyznačující se ekonomickým růstem. Statistiky OECD (Organization for Economic Cooperation and Development) uvádějí, že nejbohatších 5 % obyvatel dosahuje dvojnásobných příjmů než stejná sociální vrstva v ostatních srovnatelných zemích OECD, zatímco spodní vrstvy společnosti dosahují na pouhou polovinu příjmů, kterých se mohou těšit stejné vrstvy ve srovnávaných zemích. Důsledky takto nastaveného distribučního systému jsou dále umocněny skutečností, že ve své většině se jedná o země relativně chudé, a že tedy toto dělení vychází z velice omezených zdrojů. V Mexiku, které nás zajímá v první řadě, se mezi lety 1984 a 1994 snížily příjmy 10 % nejchudších o 23.2 %.¹⁰

Chudoba v Latinské Americe je ve velké míře koncentrována ve venkovských oblastech, tedy v hlavním místě výskytu a působení vzbouřenců. Rurální oblasti vyhovovaly revolučním vůdcům, kteří zde aplikovali koncept vedení revoluční války na základě tzv. foco (ohniska). Strategie se stala oblíbenou po jejím úspěšném užití na Kubě a zakládala se na tezi, že revolta má největší naději na úspěch, když se partyzáni budou moci spolehnout na podporu obyvatelstva v místě povstání. To mělo kromě materiální podpory poskytované revolucionářům postupně přebírat jejich názory a aktivně se podílet na boji. Guerilla v těchto oblastech nahrazovala předešlou státní autoritu, vytvářela novou sociální smlouvu mezi revolucionáři a místní populací a poskytovala služby, které byly dříve vyhrazeny státu, jako vynucování řádu, zajištění vnitřní bezpečnosti, soudní systém. Rozhodující bylo krátkodobé zlepšení materiální situace, samotná přítomnost vzbouřenců zvyšovala příjmy obyvatelstva skrze zvýšenou poptávku po jejich produktech, což byl rozhodující faktor pro akceptování nově příchozích.¹¹

Nízké sociální standardy na venkově objasňují, proč jsou lidové vrstvy tak náchylné k podpoře vzbouřenců. Druhou stranou problému je skutečnost, že revoluční vůdci, ve své většině silně levicově smýšlející intelektuálové pocházející ze středních tříd, jsou ochotni opustit města a riskovat své životy při vojenských operacích.

⁹ Hoffman, K.; Centeno, A. M. (2003). The Lopsided Continent: Inequality in Latin America. *Annual Review of Sociology*. Vol. 29, s. 363.

¹⁰ Zdroj: Hoffman, K.; Centeno, A. M. (2003). The Lopsided Continent: Inequality in Latin America. *Annual Review of Sociology*. Vol. 29, s. 365-367.

¹¹ Zdroj: Wickham-Crowley, T. P. (1987). The Rise (and Sometimes Fall) of Guerrilla Governments in Latin America. *Sociological Forum*. Vol. 2, č. 3, s. 482-483.

Osamocený faktor chudoby by také nevysvětloval, proč guerilly nevznikají v jiných, často i méně rozvinutých, regionech světa.

Proto je nezbytně nutné zaměřit pozornost na druhou podmínku, kterou je vyloučení středních tříd z politického života. Tento jev je většinou autorů pokládán za důležitější než samotná chudoba, kterou považují za podmínku sekundární. „Guerillová hnutí nezačala mezi rolníky na venkově, ale mezi městskými intelektuály, speciálně na univerzitách a mezi příslušníky levicových politických stran.“¹²

Vyloučení z participace na politickém životě se zakládá na historických praktikách klientelismu, korupce, beztrestnosti, rasismu atd., které jsou běžnou částí výkonu moci na nejvyšších úrovních a jsou nejhmatatelnějšími mechanismy vyloučení postihující původní indiánské obyvatelstvo, venkovany, ženy, mladé lidi a střední vrstvy. V zemích Latinské Ameriky stále přetrvává silný rasismus, kde nerozhoduje ani tak barva kůže, jako spíše její odstín. Postupně vznikající střední vrstvy skládající se z jedinců napříč pestrým latinsko-americkým rasovým spektrem již nejsou vystaveni sociálním obtížím, zato k jejich oslabení používají staré elity diskriminační systém. Tyto praktiky jsou dále podpořeny tvrdými represemi (není neobvyklé brutální potlačení za použití násilí) ze strany státu proti formám nenásilného sociálního protestu jako jsou stávky pořádané odborovými hnutími či studentské protesty. V některých zemích je stále běžné zadržování nepohodlných aktivistů bez řádného soudního procesu, mučení a mizení osob. Tím, že stát penalizoval jakýkoliv sociální protest, napomohl radikalizaci levice a lidových hnutí. V tomto panoramatu omezené svobody a nemožnosti realizace ve veřejném životě začaly vznikat komunity budoucích revolučních vůdců, kteří našli živnou půdu pro své projekty na zbídačeném a zapomenutém venkově.¹³

Tyto podmínky panující v politickém životě ostře kontrastují s rozsáhlou svobodou a nezávislostí, které se mohli těšit univerzitní profesori a studenti na akademické půdě v mnohých latinsko-amerických zemích. Radikální a revoluční myšlenky se tak mohly nerušeně rozvíjet a postupně vznikala intelektuální základ v podobě mnoha teorií a strategií pro úspěšné vedení guerillové války. Podstatná část revolucionářů předtím, než se vydala na cestu ozbrojeného boje, působila na univerzitách.¹⁴

¹² Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press, s. 30.

¹³ Zdroj: : Currea-Lugo, V. (2007). *Poder y Guerrillas en América Latina. Una Mirada a la Historia de Guerrillero de a Pie*. Madrid: Sepha, s. 26-29.

¹⁴ Zdroj: Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and Revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press, s. 30.

2. Historie EZLN

2.1 Formování EZLN a její vývoj do roku 1994

V této podkapitole budou popsány kořeny hnutí, jeho vznik a postupný vývoj. Dále zde bude objasněno, proč guerilla působí ve státě Chiapas, konkrétně ve třech jeho regionech. Bez pochopení sociálních, kulturních a geografických podmínek Chiapasu by nebylo možno chápat EZLN ve své komplexnosti, proto podkapitola začíná vymezením státu Chiapas a napjatou sociální situací v něm panující.

Chiapas je jedním z 31 států federace Spojených Států Mexických. Na ploše 73 tisíc km² zde žijí 4 miliony obyvatel. Nalézá se na jihozápadě při hranicích s Guatemalou. Ve srovnání s mexickým průměrem se jedná o stát značně ekonomicky i sociálně zaostalý s vnitřními násilnými konflikty a vyšším zastoupením původního indiánského obyvatelstva. Podíl původních obyvatel je v Mexiku odhadován na 10 – 12 % celkové populace, v Chiapasu tento podíl přesahuje 30 %. Jde o potomky mayských kmenů, dnes jsou zde rozlišovány 4 hlavní etnika: Tzeltal, Tzotzil, Chol a Tojolabal. Geograficky je velmi členitý, převážně hornatý s hustými tropickými lesy s nedostatkem kvalitních komunikací. To z něj činí ideální prostředí pro vedení guerillové války.¹⁵

Stát je dlouhodobě (po celé 20. století) dějištěm sociální nestability a násilných konfliktů, které se dají rozdělit do dvou základních typů: a) konflikty mezi venkovským, rolnickým obyvatelstvem z velké části složeným z původních indiánských obyvatel a „chiapaskou elitou“ tvořenou velkými pozemkovými vlastníky spjatých se stranou PRI a vyšší a střední třídou z měst; b) etnické a náboženské konflikty mezi různými indiánskými skupinami. Tyto dva typy je v praxi často velmi složité rozlišit. První z nich je stranou PRI téměř vždy prezentována jako ten druhý a etnické násilí je často podporováno k prosazování svých cílů. U prvního typu hraje klíčovou roli půda a její rozdělení. Chudí rolníci často nelegálně zabírají půdu patřící velkým vlastníkům, ti se naopak brání zakládáním policejních či paramilitárních ozbrojených skupin (tzv. guardias blancas) určených k hlídání pozemků a zastrasování rolnických komunit. Situaci zdramatizovalo zlegalizování těchto vojenských skupin ve 40. letech a šíření

¹⁵ Zdroj: Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 10-20.

protestantismu v oblasti, který vedl k rozšíření etnických sporů. Znamé jsou případy vyhnání protestantů či naopak katolíků z konfesně rozdělených vesnic.¹⁶ Sociální situace, i díky výše zmíněným jevům, je neutěšená a často vykazuje nejhorší míry z celého Mexika. Pro přiblížení situace si uvedeme několik statistických údajů: 65 % obyvatel jsou venkovští bezzemci, jedna třetina jsou analfabeti a téměř polovina nemá přístup k pitné vodě a běžné lékařské péči.¹⁷ Administrativa Prezidenta Salinase (1988-1994) se zdejší tíživou situací snažila neúspěšně řešit programem Programa Nacional de la Solidaridad (PRONASOL). Projekt byl cílen na nejnerozvinutější oblasti v celém Mexiku a měl zajistit výstavbu škol, nemocnic a dalších zařízení. Hlavními důvody neúspěchu byly neefektivita a korupce.

Ještě v rámci Chiapasu je třeba vymezit tři regiony, kde EZLN působí nebo se jí dostalo podpory. Prvním je Los Altos (Výšiny) v centrální hornaté části s administrativním centrem San Cristóbal de las Casas. Tato oblast trpí nejvyšší zaldněností a sem bylo do hlavních center oblasti směřováno zapatistické povstání roku 1994. Druhým je La Zona Norte (Severní oblast), naopak řídká osídlená oblast, která se povstání neúčastnila, ale v dalších letech mnoho komunit vyjadřovalo sympatie EZLN a některé do jejích struktur i vstoupily. Třetí a nejdůležitější oblastí je La Selva Lacandona (Lakandonský prales) zahrnující rozsáhlé oblasti východního Chiapasu. V těchto třech oblastech nalezneme ještě větší koncentraci původního indiánského obyvatelstva a chudoby než je chiapaský průměr. Nejdůležitější region La Selva Lacandona, kde došlo k zformování EZLN, byla až do 40. let 20. století téměř neobydlena, známa také pod názvem Desierto de Soledad (Poušť samoty). Postupná kolonizace započala ve 40. letech migrací z Los Altos za vydatné podpory vlády, která vydávala dekrety o vlastnictví půdy pro nově příchozí usedlíky. Zlom nastal roku 1972, ve kterém prezident Luis Echeverría (1970-1976) vydal dekret, který rozdělil významnou část Lakandonského pralesa mezi 66 rodin. Toto kontroverzní rozhodnutí znamenalo nucené přestěhování mnoha komunit, kterým byla předchozími administrativy slíbena půda. Dále byla roku 1979 v části oblasti zřízena národní rezervace Montes Azules, což znamenalo další nucené vystěhovávání.¹⁸ Poslední velká

¹⁶ Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 67 Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

¹⁷ Zdroj: Veltmeyer, H. (2000). The Dynamics of Social Change and Mexico's EZL. *Latin American Perspectives*. Vol. 27, č. 5, s. 91-92.

¹⁸ Zdroj: Montemayor, C. (2004). Chiapas. La rebelión indígena de México. México, D. F.: Planeta Mexicana, s. 93-98.

migrační vlna se odehrála během 80. let, kdy do regionu přišlo 100 000 Guatemalců prchajících před občanskou válkou. Počet obyvatel Lakondonského pralesa se z 10 tisíc během 30. let rozrostl na dnešních 250 tisíc.¹⁹ Tyto faktory vytvořily specifickou rolnickou (převážně indiánskou) společnost, která napomohla úspěchu EZLN. Do této doby byly veškeré indiánské komunity uzavřené, silně tradicionalistické a etnicky homogenní. Neexistovalo vědomí společné identity ani mezi jednotlivými etniky a původní indiánské obyvatelstvo se identifikovalo pouze na lokální bázi příslušnosti k rodné vesnici, tomu napomáhaly i odlišné dialekty v rámci jednoho jazyka. V Lakondonském pralesu se různá etnika musela naučit vedle sebe koexistovat, což vedlo k vybudování relativně modernější a pluralitní společnosti při porovnání s jinými komunitami. Není náhodou, že nejkonzervativnější indiánské vesnice, jako například San Juan Chamula, se k zapatistickému povstání postavily odmítavě až nepřátelsky a podílely se i na budování opozičních hnutí.²⁰

Důležitou roli v oblasti sehrála San Cristóbalská diecéze, zejména pod působením charismatického biskupa Samuela Ruize, který je velkým zastáncem teologie osvobození a od 60. let ji v oblasti se svými spolupracovníky aktivně a úspěšně šířil. Podporoval místní obyvatelstvo k uvědomění a aktivnímu boji za svá sociální a politická práva. Často přímo či nepřímo podporoval, nebo alespoň toleroval, různá rolnická hnutí či paramilitární spolky až miniaturní guerilly určené k zabírání pozemků a boji proti guardias blancas. Jednalo se o širokou škálu hnutí, od nenásilných rolnických hnutí až po guerillové buňky.

Důležitou roli sehrála radikalizace mexické levice po roce 1968, ve kterém došlo ke zmasakrování studentů v Mexico City. Po této události vzniká silná extrémně levicová opozice vůči PRI složená zejména ze studentů a části univerzitních profesorů hlásící se k maoistické formě komunismu. Odcházejí z velkých měst na venkov, často do odlehlých a chudých oblastí, kde se stávají vůdci rolnických hnutí či zakládají guerillové buňky. Vzhledem ke své ideologické vyhraněnosti a odtrženosti od reálných problémů mexické společnosti nenacházejí mezi lidmi, které se pokouší reprezentovat a hájit jejich zájmy, téměř žádnou pozitivní odezvu. Výjimkou jsou nejchudší a nejdlehlější mexické státy: Guerrero, Oaxaca a Chiapas.²¹ V posledním zmíněném státu se během 70. let konsolidovala dvě rozhodující hnutí: Unión de Uniones (Unie

¹⁹ Zdroj: Veltmeyer, H. (2000). The Dynamics of Social Change and Mexico's EZL. *Latin American Perspectives*. Vol. 27, č. 5, s. 93.

²⁰ Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 89. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

unií) a Línea Proletaria (Proletářská linie). První zmíněná byla nenásilné rolnické hnutí, zatímco ve druhém případě se jednalo o radikální organizaci s maoistickými poradci, která se až do roku 1983 těšila podpoře Samuela Ruize, kdy se pro svoji radikálnost s biskupem názorově rozcházejí a ten vyhání její členy z Chiapasu.²² Ve stejné době se pro nenaplnění svých cílů rozpadá i Unión de Uniones, vzniká tak prostor pro novou organizaci a zde se již dostáváme k samotnému jádru budoucí EZLN.

Roku 1983 se do Chiapasu vydává z neznámých důvodů skupinka příslušníků FLN (Fuerzas de Liberación Nacional – Síly národního osvobození), která vznikla brzy po roce 1968. Je možno ji považovat za městskou guerillu působící v Monterrey, která je však nevýznamná, spíše neaktivní a úspěšnou represí státu téměř eliminována. Podle Montemayora byl umožněn vstup FLN do Lakandonského pralesa až po neúspěchu Línea Proletaria a Unión de Uniones.²³ O přeměně z klasické marxistické FLN na výrazně odlišnou EZLN (viz kapitola 4.) neexistují nezaujaté zprávy. V tomto bodě se musíme spokojit s výkladem událostí, jaké podává sám Marcos²⁴. Na počátku 80. let mělo být hnutí tvořeno pouze třemi členy z bývalé FLN a třemi indiáni, masový nárůst členů nastal až na přelomu 80. a 90. let. Marcos podává romantickou verzi, kdy skupinka ladinos (ne indiánů) se s pomocí místních indiánů učí v pralese přežít a dochází k vzájemné výměně názorů. Indiánské obyvatelstvo má jasnou představu o řešení svých problémů a nenechá se manipulovat skupinkou cizinců a jejich dogmaty o vedení partyzánského boje. Vypráví o splynutí s indiánským obyvatelstvem a přijetí jeho myšlenek. Vytvoření horizontálních demokratických struktur, kde nejvyšší pozice zastávají sami indiáni. Z ladinos má zbýt pouze Marcos, neboť ostatní oblast opouštějí nebo umírají. Na počátku 90. let má mít EZLN již stovky členů a mnohem víc sympatizantů a o konečném rozhodnutí ozbrojeného povstání 1. ledna 1994 demokraticky rozhodla většina komunity. Toto konečné rozhodnutí měly ovlivnit dvě události negativně dopadající na zdejší obyvatelstvo: Strmý pád cen kávy na světových trzích a zrušení ústavního článku č. 27.²⁵

²¹ Zdroj: Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 68-79.

²² Zdroj: Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002. s. 113. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

²³ Zdroj: Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s. 92.

²⁴ Hlavní velitel guerilly, autor všech prohlášení, dopisů, deklarácí EZLN, viz kapitola 4.

²⁵ Tento článek umožňoval přerozdělení půdy velkých vlastníků ve prospěch malých rolníků, často sdružených v tzv. ejidos. Jednalo se o formu družstevního, kolektivního vlastnictví, kdy skutečným vlastníkem byl stát a půda byla propůjčena místní komunitě. Velký význam měla pro indiánské obyvatelstvo ze dvou důvodů: a) zaručovala jim jistotu dostatku půdy, b) ejidos napodobovaly systém

Tento výklad je nutné brát s rezervou, nicméně je zřejmé, že EZLN se změnila v jiný typ organizace, než jakým byla klasická marxistická FLN a indiánské obyvatelstvo zde sehrálo aktivní úlohu. „EZLN, které se objevuje roku 1994 je vyzrálejší a kvalitativně odlišné od EZLN roku 1983.“²⁶ Struktura, postoje, ideologie a samotné vyjednávací strategie EZLN budou podrobně probrány v následujících kapitolách.

Zmínění organizací předcházejících samotnou EZLN bylo důležité pro upozornění na dlouhodobou politickou činnost v oblasti vyvíjenou. Tímto je oblast odlišná od jiných periferních zaostalých oblastí, které nemají tak dlouhou zkušenost s organizovaným hájením svých zájmů. Značný podíl na této aktivizaci měly umělé zásahy státu, ať již podpora osídlování, či pozdější nesplnění slibů daných osadníkům předchozími vládami. Politickou a sociální činnost zde vyvíjely tři typy organizací: a) místní katolická církev skrze doktrínu teologie osvobození, b) rolnické organizace snažící se o přidělení či redistribuci půdy, c) maoističtí poradci šířili radikální myšlenky. Tyto struktury spolu často spolupracovaly při přímém kontaktu s původním indiánským obyvatelstvem. Když do oblasti roku 1983 přišla skupina FLN, našla zde obyvatelstvo s mnoha zkušenostmi s různými formami boje, které bylo ovlivněno jak teologií osvícení, tak marxismem. Navíc zde vznikala „nová indiánská společnost, která opouštěla od tradice, (...) jedná se o novou generaci neustále migrujících rolníků, kteří po dobu 4 desetiletí vytvářejí novou, multikulturní společnost s vlastními zvláštnosti.“²⁷

2.2 EZLN po roce 1994

Podkapitola popisuje vývoj EZLN po jejím povstání, tak jako vládní reakce i ostatní okolnosti s konfliktem související. Přehled bude omezen na stručný chronologický výklad, neboť mnoho důležitých aspektů této kapitoly, jako mírové jednání a vymezení vlastní povahy EZLN, bude podrobněji probráno dále.

EZLN o sobě dala vědět 1. ledna roku 1994, kdy vojensky obsadila 4 důležitá města oblasti (San Cristóbal de las Casas, Ocosingo, Las Margaritas a Altamira) nalézající se v oblasti Los Altos, včetně jejich okolí a na krátkou dobu ovládla téměř 24 % plochy státu Chiapas. Počet ozbrojených povstalců je odhadován na 9 tisíc.

vlastnění půdy užívaný v předkolumbovských civilizacích.

²⁶ Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 138. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

²⁷ Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 145. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

Vojsko EZLN se skládalo ze špatně vycvičených a vyzbrojených rolníků, proto není překvapující, že počáteční úspěch se rychle zvrátil ve prospěch mexické armády, které se během několika dní podařilo povstalce vytlačit z měst do periferních oblastí. Největším úspěchem zapatistů bylo obsazení kulturního a historického centra Chiapasu, města San Cristóbal de las Casas.²⁸ V bojích padlo přibližně 50 vládních vojáků, 70 povstalců a okolo 270 civilistů. Oběti na civilním obyvatelstvu jsou nezaopatřeny pozorovateli i lidsko-právními organizacemi připisovány mexické armádě.²⁹

Ve stejný den, kdy proběhlo povstání, tedy 1. ledna 1994, vstoupila v platnost smlouva NAFTA mezi USA, Mexikem a Kanadou. Nejednalo se pouze o symbolicky zvolené datum ze strany EZLN, ale tato skutečnost měla dopad i na další průběh konfliktu. Část mexické společnosti, zejména politické kruhy a některá média, prezentovala vstup do této celní unie jako historický mezník a důkaz úspěšné modernizace Mexika. Pro mexickou vládu se, s ohledem tyto skutečnosti, stalo prioritou konflikt co nejdříve vyřešit, a to takovým způsobem, který by nepřitáhl pozornost světových médií. Tato obava, spolu se silnými protesty ze strany mexické veřejnosti na podporu mírového řešení, vyloučila vojenské řešení.³⁰ Mexická vláda vyhlásila jednostranné příměří hned po dvanácti dnech ozbrojených střetu, zapatisté se přidali a zastavili vojenské operace. EZLN si díky své odlišnosti (viz kapitola 4) od dřívějších latinskoamerických guerill získala silnou podporu mexické a později i světové veřejnosti, a proto veškeré požadavky byly prezentovány veřejně. Základními a nejdůležitějšími dokumenty se stala Prohlášení z lakandonského pralesa. Do dnešního dne jich bylo vydáno již šest, přičemž první bylo přečteno Marcosem během povstání 1. ledna 1994 na náměstí v San Cristóbal de las Casas.

Jednání mezi EZLN a federální vládou začala hned v prvních měsících roku 1994. Zprostředkovatelem těchto jednání se stal sancristóbalský biskup Samuel Ruiz. Přívrženec teologie osvobození, který v oblasti dlouhodobě působil a velký ochránce zdejších indiánských etnik. Do průběhu jednání negativně zasáhla vražda prezidentského kandidáta Luise Donalda Colosia, který se veřejně kriticky stavěl k tehdejší vládě, směrem k zapatistům byl velmi smířlivý a akcentoval mírové řešení situace. V důsledku jeho smrti EZLN ztratila důvěru ve vládní garnituru. Ve straně PRI vražda vyvolala názorové střety, z kterých vyšli vítězně stoupenci tvrdé linie, přesto

²⁸ Oficiálním hlavním městem Chiapasu je Tuxtla Guetérrez.

²⁹ Zdroj: Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 114.

³⁰ Zdroj: Gilbreth, Ch.; Otero, G. (2001). *Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. Latin America Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s. 24.

dosáhly obě strany kompromisní dohody, která však nebyla schválena hlasováním v zapatistických regionech.

V prosinci 1994 nastoupil do funkce nový prezident Ernesto Zedillo, který patřil k zastáncům tvrdé linie. Přestože bylo počátkem roku 1995 zahájeno nové vyjednávání, Zedillo se pokusil konflikt vyřešit rychlým protiútokem 9. února, který však skončil neúspěchem, neboť hlavní cíl, zadržení vedení EZLN, se nezdařil. Armáda pevněji sevřela zapatistické vesnice a v některých z nich přímo zřídila vojenskou základnu. Dále bylo obsazeno a zničeno první oficiální administrativní zapatistické centrum Guadalupe Tepeyac. Vojenská akce vyvolala vlnu migrace a násilí, mnoho vesničanů se obávalo přítomnosti vojáků a raději prchalo ze svých domovů. Na podporu zapatistů se znovu ozvala mexická a tentokrát již i světová veřejnost. Protesty byly ještě masovější než ty, které se konaly v roce 1994. Vláda Ernesta Zedilla po neúspěchu své ofenzivy a tlaku světové veřejnosti zastavila vojenské operace a souhlasila se začátkem nových vzájemných rozhovorů.³¹

Na jaře roku 1995 započaly rozhovory, které měly připravit podmínky pro úspěšný mírový dialog. Těmto jednáním předcházel březnový zákon O dialogu, usmíření a důstojném míru v Chiapasu, který legitimizoval EZLN jako legální stranu, na kterou přestalo být z právního hlediska nazíráno jako na teroristickou organizaci. Na podzim začalo samotná jednání, prvním tématem byly práva indiánských obyvatel. Poměrně překvapivě bylo dosaženo shody a 16. února 1996 vládní zmocněnci i zástupci EZLN podepisují závěrečné dohody. Dokument přiznával původními indiánskému obyvatelstvu široká práva a byl považován za velký úspěch zapatistů.³²

Přestože byly zastaveny vojenské operace jak vládou, tak i EZLN, stal se Chiapas dějištěm vzrůstajícího násilí.

EZLN se od samého počátku snažila přímo komunikovat s občanskou společností v Mexiku i ve světě. Vznikly její polooficiální webové stránky i mnohé další zakládané jejími příznivci. Využití internetu k propagandě se stalo klíčovým nástrojem EZLN, kdy zapatisté zužitkovali zejména rychlost takto šířených dat a jejich necenzurování. „Zapatisté jej od začátku používali k šíření informací ze zóny konfliktu a k vytváření solidárních sítí po celém světě. Právě takto se zřejmě EZLN zachránila od okamžité likvidace: svět se dozvídal aktuální události stejně rychle jako federální vláda,

³¹ Zdroj: Gilbreth, Ch.; Otero, G. (2001). Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. *Latin America Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s. 20-21.

³² Zdroj: Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 889.

keré se tímto podstatně zúžil manévrovací prostor, pokud nechtěla riskovat své mezinárodní renomé. Význam internetu a médií při formování konfliktu nelze v žádném případě podcenit.³³ EZLN se však neomezovala pouze na internetovou komunikaci, ale organizovala různé formy setkání, referendum a konferencí se svými příznivci, občanskými společnostmi či kýmkoli, kdo byl ochoten účastnit se.

Po právech indiánských obyvatel přišel na řadu druhý tématický okruh, demokracie a spravedlnost, zde však nebylo dosaženo žádné shody. Jednání bylo ukončeno 29. srpna 1996, kdy EZLN z důvodu nenaplnění dohod podepsaných v únoru odstupuje od dialogu. Mírový proces se pokusila obnovit parlamentem vytvořená komise, která na podzim roku 1996 jednala zvláště s vládou i se zástupci zapatistů. Následně samostatně vypracovala výsledný dokument, který se velmi podobal původním dohodám, a nechala obě strany, aby se k dokumentu vyjádřily. EZLN ho přijala, federální vláda text výrazně upravila, což vyvolalo nesouhlas zapatistů, kteří znovu odmítli podílet se na takto vedeném mírovém procesu (viz podkapitola 3.4.2).

Velkým problémem se staly narůstající projevy násilí v Chiapasu a sílící přítomnost mexické armády. Zatímco počátkem roku 1994 bylo v oblasti 12 tis. vojáků, roku 1996 jejich počet přesahoval 50 tisíc, tedy více než jednu třetinu mexické armády. Mexické vojsko se dopouštělo porušování lidských práv a mnoho sympatizantů EZLN jím bylo vyhnáno ze svých domovů. Vnitřní uprchlíci byli problémem od počátku konfliktu, první masové vystěhovávání se událo během prvních dní konfliktů, týkalo se jak obyvatel nesouhlasících s EZLN a žijících na území jím kontrolovaném, tak také lidí prchajících před zásahem mexické armády.³⁴ Dalším jevem bylo zabírání půdy: „V prvních 6 měsících roku 1994 byly obsazeny pozemky 349 farem.“³⁵ Mnoho rolnických organizací bez jakéhokoliv propojení s EZLN tak využilo nestabilní situaci a atmosféru bezpráví. Tyto jevy prohloubily etnicky a nábožensky motivované násilí existující v Chiapasu již před samotným povstáním EZLN.

Obnovení jednání mohlo začít až po roce 2000, ve kterém byl ukončen vládní monopol strany PRI. Nový prezident Vicente Fox za stranu PAN vstřícnými kroky ukázal snahu vyřešit problém s povstalci, když brzy po nástupu do funkce splnil dvě ze tří podmínek: propustil zapatistické vězně a částečně stáhnul mexickou armádu

³³ Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 119.

³⁴ Zdroj: Montemayor, C. (2004). Chiapas. La rebelión indígena de México. México, D. F.: Planeta Mexicana, s 210-212.

³⁵ Veltmeyer, H. (2000). The Dynamics of Social Change and Mexico's EZL. *Latin American Perspectives*. Vol. 27, č. 5, s. 97.

z obsazených vesnic. Dále se pokusil i o splnění třetí podmínky, tedy přeměnu dohod v zákony. Na základě dokumentu připraveným parlamentní komisí vypracoval Zákon o indiánských právech a kultuře a poslal ho kongresu ke schválení. EZLN uspořádalo na podpoření svých požadavků pochod do hlavního města, jehož vrcholem byl výstup několika indiánských vůdců EZLN na půdě kongresu, který nicméně rozhodl v neprospěch zapatistů, prezidentův návrh nebyl přijat. Samotné EZLN se od tohoto okamžiku koncentruje na přeměnu uspořádání svých vesnic. Otázka mírového uspořádání Chiapasu ustupuje do pozadí a již není součástí hlavní agendy mexické politiky.

3. Mírový proces mezi EZLN a federální vládou

3.1 Vymezení

V této části práce bude zhodnoceno samotné jádro zkoumaného problému. Z hlediska tématu práce je rozhodující dynamika vztahů EZLN – federální vláda. Přestože důraz bude kladen na mírové jednání, přímé vyjednávání nebude jediným tématem této kapitoly. Na mírový proces nebude nazíráno z úzkého pohledu. To znamená, že kromě oficiálních rozhovorů bude pozornost zaměřena i na jiné formy vzájemných vztahů. Tímto jsou míněny skutečnosti, které by se jen stěží daly označit souslovím „mírový proces“, jako vojenské operace, paramilitární teror či (ne)podpora podle loajality k vládě. Tyto nemírové aktivity ovlivnily samotný mírový proces, často byly druhou (utajenou) stranou veřejně deklarované politiky, a proto musí být chápány jako neopomenutelná součást mírového procesu.

Propagandistické metody EZLN budou v této kapitole zohledněny pouze pokud měly přímý vliv na vedení dialogu. O těchto aktivitách hlouběji bude pojednávat kapitola 5.

Sledované časové období je vymezeno počátkem povstání 1. ledna 1994 a neúspěšným pokusem o ukončení konfliktu ústavní cestou prezidentem Vicentem Foxem roku 2001. Událostem novějšími nebude věnovaná pozornost ze dvou důvodů: bylo by problematické analyzovat ještě neukončené události bez žádného či minimálního časového odstupu, a především od roku 2001 mírový proces zamrzl a nic průlomového se do dnešních dnů neudálo.

Chiapaský konflikt se v tomto časovém rozmezí pokoušely vyřešit administrativy třech prezidentů, proto bude kapitola rozdělena na tři hlavní podkapitoly, každá z nich bude vyhrazena pro administrativu daného prezidenta. Nejprve vládl v období mezi 1. lednem 1988 a 31. listopadem 1994 prezident Salinas za stranu PRI, po něm nastoupil do úřadu za stejnou stranu 1. prosince 1994 prezident Zedillo a funkci vykonával do 31. listopadu 2000. A konečně od 1. prosince 2000 zastával prezidentský úřad Fox za stranu PAN. Mírový proces se lišil v každém z těchto tří období. Budou popsány různé formy vidění a řešení mírového procesu, zdůrazněny nejdůležitější rozdíly a zhodnocena úspěšnost zvoleného postupu. Dále bude zohledněna reálnost zvoleného řešení a případné nedostatky.

Komparace bude probíhat ve dvou rovinách: Za prvé, každá prezidentská administrativa bude hodnocena samostatně ve vztahu ke dvěma zbylým. Za druhé, první dvě administrativy strany PRI, jakožto autoritářské, nedemokratické vládní garnitury, proti poslední zkoumané vládě za stranu PAN, jakožto již demokraticky zvolené autoritě. V tomto srovnání nebudou důležité ani tak ideologické, stranické rozdíly, ale změna celkového systému z autoritářského na demokratický. Autor práce si je vědom nemožnosti náhlé změny ze dne na den, od předání moci od jednoho prezidenta druhému, tedy nemožnosti přeměny charakteru systému během jednoho dne. Proto bude první období chápáno jako sice autoritářské, ale s postupnými demokratickými tendencemi a druhé jako sice relativně demokratické, ale s přetrvávajícími nedemokratickými praktikami a absencí demokratické kultury.

3.2 Charakteristika politického systému Spojených Států Mexických

Nebylo by příliš účelné zabývat se ihned samotným mírovým procesem mezi vládou a EZLN bez znalosti alespoň základních širších politických reálií Mexika. Řešení problému se hledalo v konkrétních, hluboce historicky determinovaných podmínkách a dalo by se dokonce říci, že tyto podmínky byly z části i příčinou zapatistického povstání. Proto je nutné nejprve definovat mexický politický systém v jeho základní podobě i dynamice, která ho zejména v průběhu devadesátých let významně změnila.

Obecná charakteristika politického systému Mexika není jednoduchým úkolem, neboť se neshoduje do nějaké politologické definice. Podle mexické ústavy se jedná o prezidencialistickou republiku s velmi silně postaveným prezidentem, ve skutečnosti však jde o autoritativní či semidemokratický režim vlády jedné strany, která se na vytvoření a fungování systému velkou měrou podílela. Jedná se o stranu PRI³⁶ (Partido Revolucionario Institucional – Institucionálně revoluční strana), které se udržela u moci nepřetržitě po dobu 71 let, tedy po ruské, respektive sovětské komunistické straně nejdéle vládnoucí strana 20. století. Strana je do značné míry charakterizována dobou svého vzniku po mexické revoluci. Mexická revoluce, probíhající v letech 1911 – 1917, byla převážně rolnickou, lidovou vzpourou proti konzervativní diktatuře prezidenta Porfiria Díaze. Po mnoha letech politické nestability a hledání porevoluční rovnováhy se od roku 1929 stala dominantní silou mexické politiky. Jak napovídá název, svoji legitimitu odvozovala od revolučních událostí a také si přivlastnila právo na jediný oficiální výklad těchto událostí. Základní hodnoty mexické revoluce, které se strana rozhodla „institucionalizovat“ jsou: nacionalismus, antiimperialismus, sociálně národní hospodářství, silný státní protekcionismus, kolektivistické formy vlastnictví, zejména u půdy a sociální smír.³⁷ Tato forma legitimacy dodávala straně, zejména díky emocionálnímu a vlasteneckému pohledu Mexičanů na svoji revoluci, silnou pozici, ale zároveň jí byla i limitována, což se ukázalo v devadesátých letech, jak si brzy ukážeme.

Nejpozitivnějším znakem tohoto systému byla bezesporu jeho stabilita, zejména v kontextu ostatních latinskoamerických zemí. Mexiko se dokázalo vyhnout státním převratům, boji mezi prezidentem a parlamentem a po dlouhou dobu i sociálním nepokojům. Národní cítění mexického národa stačilo straně k etablování a získání dominantní pozice, ale k tak dlouhému udržení by jí nestačilo. Na udržení dominantní pozice po tak dlouhou dobu hrál důležitou roli velice silný korporativistický režim, který de facto znamenal spojení státu se stranou. „Strana PRI nebyla pouze politickou stranou. Stala se politickým, ekonomickým a sociálním systémem, koalicí mezi vládou

³⁶ Strana vznikla roku 1929 jako Partido Nacional Revolucionario (Národní revoluční strana), roku 1938 se přejmenovala na Partido de la Revolución Mexicana (Strana mexické revoluce), aby roku 1946 přijala jméno Partido Revolucionario Institucional, které má až dodnes. Vládla v letech 1929 – 2000.

³⁷ Zdroj: Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 325.

a téměř všemi nejdůležitějšími institucemi v zemi.³⁸ Strana tak koncentrovala ve svých rukou i moc ekonomickou, která byla díky státnímu vlastnictví strategických sektorů značná. Běžným faktem bylo přerozdělování státních zdrojů různým skupinám, od odborových organizací a rolnických hnutí až po podnikatelské kruhy, podle míry politické loajality. PRI se tak podařilo kombinací zvýhodňováním straně podřízených organizací a různých forem nátlaku, od odříznutí toku financí po zastrašování a teror, eliminovat skutečně nezávislou pozici. Na druhou stranu si tímto vybuodovala věrnou voličskou základnu a dokázala vyhrávat volby i bez falšování výsledků³⁹. V krajních případech se - i přes výše zmíněná fakta - strana nebránila fyzické likvidaci vůdců opozice.

Na ideologickém spektru se strana sama deklaruje jako levicová, nicméně s trochou nadsázky by se dalo říci, že se jedná o stranu tak extrémně pragmatickou a oportunistickou, že vlastně žádnou jednotnou ideologii neměla. Ve svých řadách zahrnovala marxisty i liberály, zaváděla do praxe jak levicové, tak i pravicové politiky podle momentálního prospěchu. Nedá se ovšem popřít, a to zejména od osmdesátých let, posun doprava. Obecně platí, že rétorika a propaganda byla vždy výrazně levicovější než vlastní politika.⁴⁰

Za vrcholné období vlády PRI se dají považovat 30. léta za vlády prezidenta Lazára Cardénase, který znárodnil ropný průmysl a dovedl tak do praxe jeden z hlavních principů revoluční ústavy z roku 1917⁴¹, který vkládá veškeré nerostné bohatství do rukou národa. Naopak tvrdou ránu systému zasadilo brutální potlačení studentských nepokojů roku 1968, tzv. tlatelolcký masakr, který si vyžádal stovky mrtvých a mnoho dalších později vězněných. Významná liberalizace systému začala však až v roce 1982, kdy Mexiko prodělalo dluhovou krizi. Země byla nucena přijmout ekonomické liberální reformy a přebudovat svou nacionálně socialistickou ekonomiku vybudovanou na revolučním étosu. Tento proces, který trvá dodnes, započal prezident Miguel de la Madrid (1982-1988), ale nejdramatičtější změny provedl jeho následovník Carlos Salinas Gortari (1988-1994). Za jeho vlády se urychlilo privatizování státních

³⁸ Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 325.

³⁹ Nutno zdůraznit, že volby rozhodně nespĺňovaly běžné demokratické standarty. Strana PRI byla zvýhodňována jak volebním mechanismem, tak i větším mediálním prostorem a propagandou.

⁴⁰ Hunčová, D. (2006). Mexiko. In Kolektiv autorů (eds.). *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, s. 244-246.

⁴¹ Tato ústava je stále platná. Je obecně kritizována za svojí zastaralost, byla již více než stokrát upravována.

podniků, odstraňování obchodních bariér a celkové zapojení do světové ekonomiky. Pro vstup do zóny volného obchodu NAFTA (North American Free Trade Agreement) byly nutné i ústavní změny, politicky nejcitlivější bylo zrušení článku čl. 27 mexické ústavy, který ustanovoval právo na kolektivní vlastnictví půdy a její redistribuci. Tyto strukturální změny mexické ekonomiky odstartovaly liberalizaci i v politické sféře. Rozpor mezi revoluční levicovou rétorikou a reálnými kroky již byl příliš zřetelný. Legitimita strany PRI, která byla postavená na aplikaci a výkladu mexické revoluce, již nebyla dále udržitelná. Situaci také zhoršovala rostoucí chudoba, která postihla především venkovské obyvatelstvo. Za této situace v roce 1988 odtržením levicové skupiny od PRI vznikla nová strana: Revolučně demokratická strana (Partido de Revolución Democrática, PRD). Dále posilovala již dlouho existující pravicová strana PAN (Partido de Acción Nacional – Strana národní akce), která roku 1989 získala post guvernéra státu La Baja California Norte a ukončila monopol PRI na úrovni států. „V roce 1997 Mexiko zažilo nejsvobodnější a nejspravedlivější volby od roku 1911.“⁴² Během těchto voleb PRI poprvé ztrácí většinu v parlamentu. Dále došlo poprvé k volbě guvernéra hlavního města, kterou vyhrál kandidát Cuauhtémoc Cárdenas za stranu PRD, a také strana PRI se vnitřně demokratizuje přijetím vnitřních stranických voleb. Těmto událostem předcházela vůbec nejdůležitější změna na cestě k reprezentativní demokracii, a to osamostatněním Federálního volebního institutu (Instituto Federal Electoral). Jeho přidělení pod soudní moc zajistilo nevměšování vládní strany do průběhu voleb a vyloučilo tak jakoukoliv manipulaci či nerovnou soutěž. Završením demokratizačního úsilí bylo zvolení prezidentem Vicenta Foxe za stranu PAN. Tímto byl po 71 letech ukončen vládní monopol strany PRI.⁴³

Celý tento proces probíhal relativně klidně a konsensuálně. Strana PAN měla roku 2000 na mnoho otázek stejný pohled jako PRI, ideologicky si byly velmi blízké, zejména v ekonomické rovině. PAN se od PRI odlišovala důrazem na demokratičnost a hodnoty právního státu. Naopak potenciální vítězství strany PRD bylo vnímáno jako destabilizační s nejistým budoucím vývojem. Jako nový problém se ukázal nedostatek politické kultury, který se projevoval v prvé řadě nemožností nalezení shody mezi mocí

⁴² Hunčová, D. (2006). Mexiko. In Kolektiv autorů (eds.). *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, s. 231.

⁴³ Zdroj: Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 309-323.

výkonnou a zákonodárnou, která byla dříve pouhým vykonavatelem vůle výkonné moci.⁴⁴

Důležité je upozornit na zaostávání na státní úrovni oproti té federální. V roce 1999 ovládala PRI post guvernéra v 21 mexických státech z celkových 31. Na úrovni municipalit⁴⁵ byla situace ještě jednoznačnější: roku 2000 kontrolovala 1927 municipalit z celkových 2427. PRI má stále nejsilnější pozice na státní úrovni, to platí především v odlehlejších a zaostalejších oblastech.⁴⁶

Nakonec je účelné zmínit nejdůležitější aspekty institucionálního uspořádání systému. Jak již bylo řečeno, jedná se o presidentialistickou republiku s velmi silným prezidentem. Ten je volen na dobu 6 let bez možnosti znovuzvolení. Do své funkce nastupuje vždy 1. prosince daného roku. Prezidentovi je podřízena vláda sestávající z ministrů a koordinátorů. Zákonodárnou moc tvoří dvoukomorový Kongres, který je složen z Poslanecké sněmovny a Senátu. Do roku 1997 Kongres pouze schvaloval zákony navržené exekutivou, od té doby se postupně emancipoval a působí jako zákonodárný suverén. Pro změnu ústavy je potřeba získat dvě třetiny hlasů všech přítomných kongresu a většinu legislativních shromáždění států federace. Mexiko je federací, která se skládá z 31 států. Mají vlastní vlády a jednokomorový parlament. Veškerá důležitá rozhodnutí jsou však rozhodována na federální úrovni.⁴⁷

3.3 Administrativa prezidenta Carlos Salinas de Gortari

Administrativa prezidenta Salinase byla konfliktem konfrontována poměrně krátkou dobu, necelý jeden rok. Její pozice byla značně determinována skutečností, že Mexiko vstoupilo do NAFTA, proto byla ve světě (především pak v USA) jeho vnitropolitická situace vnímána mnohem pozorněji a citlivěji než předtím. V den, který měl být prezentován jako veliký úspěch Mexika a nezpochybnitelný důkaz jeho „modernosti“ a náležitosti k „Prvnímu světu“ proběhlo povstání v periferním státu Chiapas, který tento pokrok zpochybnil, ne-li přímo vyvrátil.

⁴⁴ Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 178. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

⁴⁵ Nejnižší administrativní jednotka.

⁴⁶ Zdroj: Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 309-323.

⁴⁷ Zdroj: Hunčová, D. (2006). Mexiko. In Kolektiv autorů (eds.). *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, s. 232-242.

Také je pravděpodobné, že prezident Salinas o potenciální hrozbě věděl již před rokem 1994. S ohledem na již zmíněné důvody dal přednost zamlčení faktů o povstalcích v Chiapasu.⁴⁸

Hlavním snahou bylo v úplném počátku konfliktu zcela logicky situaci co nejrychleji uklidnit bez přilákání pozornosti médií. Ihned od samého počátku se ukázalo, že druhá podmínka nebude moci být naplněna. Mexická i světová média o Chiapasu od prvního dne referovala, čehož EZLN náležitě využila. Vydávala mnohá prohlášení, pořádala setkání či jiné akce. Zviditelnění se a apel na světovou veřejnost s nadějí, že si získá její sympatie, se stalo hlavní strategií EZLN. Podle mnohých autorů jí to zachránilo od likvidace. Vláda se tedy alespoň pokusila konflikt rychle zvrátit ve svůj prospěch vojenskou cestou. Kromě tlaku veřejnosti postoj vlády ovlivnila skutečnost, že Mexiko mělo nedobré zkušenosti s vleklými válkami s jinými guerillovými hnutími⁴⁹. Bylo zjevné, že protiofenzívou se v krátké době nemůže podařit úplné poražení EZLN. Po dobytí hlavních center a navrácení alespoň elementární stability v oblasti bylo vládou vyhlášeno jednostranné příměří, které bylo druhou stranou okamžitě akceptováno. Vojenské operace trvaly pouhých dvanáct dní, vojensky bylo EZLN poraženo velmi rychle.

Je zajímavé podívat se, jak bylo povstání interpretováno. Cílem vládní propagandy bylo hnutí marginalizovat a zdiskreditovat tvrzeními, která se opírala o tyto body: a) redukce počtu členů a sympatizantů EZLN, b) hledání vnějšího, umělého původu povstání, c) vyloučení spontánního, samostatného postupu původního indiánského obyvatelstva hraničící až s rasismem.⁵⁰

První vládní prohlášení mluvila pouze o 200 aktivních členech hnutí, kteří nedisponovali žádnou podpůrnou sítí místních obyvatel. Pozdější ověřené zdroje již počítají s 9 000 povstalců. Odhad míry podpory tamějšího obyvatelstva je složitějším úkolem, kde nám nezbyvá než spekulovat. Montemayor uvádí, že podobné guerilly potřebují ke svému přežití a utajení v takto chudých regionech podporu 5 osob za každého aktivního člena⁵¹. Takto dojdeme k číslu 45 000 sympatizantů EZLN.

⁴⁸ Zdroj: Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s.33.

⁴⁹ Především pak s guerillou vedenou Luisem Cabañasem ve státě Guerrero v 70. letech. Jednalo se o skupinu mnohem menší, a přesto boje trvaly více než 7 let s obrovským dopadem na civilní obyvatelstvo.

⁵⁰ Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 136. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

⁵¹ Zdroj: : Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s. 44.

Další vládní taktikou bylo nalezení vnější příčiny. Mezinárodní prestiž Mexika by mnohem méně ohrožovala skutečnost, že vůdcové povstání nejsou Mexičané, ale jde o cizince. Spekulovalo se o Kubánských nebo Guatemalských komunistech, kteří měli usilovat o rozvrácení jinak stabilního Mexika a znemožnit jeho sblížení s USA. Dalším obviněným se stal katolický kněz Samuel Ruiz, který byl znám šířením teologie osvobození. Byl obviněn z prosazování svých politických idejí a manipulací místním „nevinným“ obyvatelstvem. Přestože podle svého velkého vzoru Bartolomé de las Casas se stal ochráncem zdejších indiánských etnik a nikdy nezakrýval své velké sympatie k zapatistům nebylo jeho napojení na guerillu nikdy prokázáno.

Posledním signifikantním bodem propagandistických zpráv byl příkrý pohled na původní indiánské obyvatelstvo. Nebylo na ně nazíráno jako na jedince schopné samostatně se rozhodovat a jednat, ale spíše jako na děti, které ještě nedosáhly samostatnosti, potřebují být někým vedeny a jsou lehce manipulovatelné. Zde se odráží odvěký rasismus vůči původnímu obyvatelstvu, který se promítnul i do pozdějšího dialogu. Indiánům byly přisouzeny dva klíčové atributy: pasivita a necivilizovanost. Bylo vyloučeno, že by se odhodlali sami o sobě k tak organizované a promyšlené akci, a tak tedy museli být někým manipulováni, ať již zahraničními agenty nebo představiteli kléru. Jejich necivilizovanost spočívala ve vytvoření přímého vztahu mezi civilizací a španělským jazykem, který údajně neměli ovládat. A skutečně toto platilo po mnohá desetiletí, nikoliv však už v 90 letech. V této době již naprostá většina původního indiánského obyvatelstva ovládala jak svůj rodný indiánský jazyk, tak i španělštinu. Často navíc ještě jeden další indiánský jazyk. Alespoň jedna pozitivní charakteristika jim byla obecně vládními prohlášeními přisuzována, a to mírumilovnost. Dobře korespondovala s domněnkou manipulovatelnosti, avšak byla proti praktice přisuzování všech chiapaských konfliktů na vrub etnické a náboženské nesnášenlivosti.⁵²

O propagandistickém charakteru prohlášení svědčil především fakt, že se od sebe lišily v důležitých bodech. Počet členů byl postupně navyšován a za strůjce povstání byl pokaždé pokládán někdo jiný. Cílem této interpretace mělo být vyvrácení možnosti, že by se na území Mexika mohlo nacházet území, které by svojí zaostalostí a sociální situací generovalo podmínky pro vznik guerillového hnutí.

Vlastní jednání mezi vládními zmocněnci a představiteli EZLN začala 20. února 1994. Pro zkvalitnění dialogu byla ustanovena mediační komise CONAI⁵³ v jejímž čele

⁵² Zdroj: Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s.38-39.

⁵³ Comisión Nacional de Intermediación (Národní vyjednávací komise).

stanul Samuel Ruiz. Stejná osoba, která byla ještě před měsícem označena za viníka celého problému. Tento fakt dobře demonstruje vládní názorovou nekonzistentnost a nezkušenost při nutnosti čelit konfliktu jinak než vojenskou cestou. Rozhovory byly ukončeny 2. září téhož roku a do této doby se diskutovaly otázky rozdělené do 4 okruhů: ekonomické požadavky, sociální požadavky, politické požadavky a zastavení válečného stavu.

Nyní se podíváme na požadavky EZLN tak, jak je definovali v Prvním prohlášení z lakandonského pralesa.⁵⁴ Úvodem je zde deklarován hrdinný boj mexického lidu proti různým formám útlaku. Dále dokument obsahuje apel na občanskou společnost a výzvu Červenému kříži, aby kontroloval dodržování lidských práv v oblasti. Prohlášení požaduje splnění dvou podmínek. První z nich je naplnění ústavního článku č. 39, který říká: „Národní svrchovanost pochází přímo od lidu. Veškerá veřejná moc vyplývá z lidu a ustanovuje se v jeho prospěch. Lid má vždy nezpochybnitelné právo vyměnit nebo upravit formu své vlády.“⁵⁵ Druhá podmínka žádá splnění sociálních a politických požadavků a k jejich naplnění váže zastavení ozbrojeného boje: „práce, zem, střecha, strava, zdraví, vzdělání, nezávislost, svoboda, demokracii, spravedlnost a mír. (...) Deklarujeme, že nepřestaneme bojovat dokud nedosáhneme naplnění těchto základních požadavků našeho lidu, které budou naplněny svobodnou a demokratickou vládou.“⁵⁶ Zapatisté tedy v prvé řadě žádají velice obecně formulované sociální požadavky, jež jsou jejich hlavním cílem i příčinou povstáním. A naplnění jednoho z hlavních principů zastupitelské demokracie – svobodných voleb chápou jako nutnou podmínku, nikoliv však dostatečnou. EZLN lze chápat jako hnutí bojující za demokratizaci země v době vlády autoritářské strany, nicméně jejich pojetí demokracie nekončí u její zastupitelské formy, ale mají na mysli přímou, anarchistickou demokracii. Jinými slovy, žádají změnu sociální situace, ale k jejímu naplnění je v jejich pojetí nutná změna systému. Prvním krokem k této změně je návrat k zastupitelské demokracii.

Salinasova administrativa si předsevzala čtyři pozice, z kterých nehodlala za žádných okolností ustoupit: „o otázkách demokracie se bude jednat na půdě kongresu za

⁵⁴ Prohlášení lakandonského pralesa tvoří základní dokumenty vydávané EZLN. Do dnešního dne jich bylo vydáno již 6. První prohlášení bylo vydáno 1. ledna 1994 a slavnostně přečteno na náměstí v San Cristóbalu de las Casas. Tyto i jiné dokumenty jsou dostupné na stránkách: *Palabra Zapatista* [--- EZLN ---]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx>

⁵⁵ *Palabra Zapatista* [--- EZLN ---]. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx/comunicados/1994/1993.htm>.

⁵⁶ *Palabra Zapatista* [--- EZLN ---]. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx/comunicados/1994/1993.htm>.

účasti politických stran a nikoliv v pralese s ozbrojenou skupinou, nepřiznat EZLN status válčící strany, nevystoupení z NAFTA a neobnovení ústavního článku č. 27.⁵⁷

Takto by se daly popsat základní pozice obou stran. Úspěchem byla schopnost jednat poměrně rychle od ukončení ozbrojených střetů, naopak velkým nedostatkem byla absence jakékoliv společné agendy a předem daných pravidel diskuse. Aktéři jednání tak nutně, obzvláště vzhledem k diametrálně odlišným stanoviskům, nedokázali dojít k uspokojivým závěrům.

Do průběhu jednání negativně zasáhla vražda prezidentského kandidáta za stranu PRI Luise Donalda Colosia. V předvolebních proslovech se vyjadřoval nezvykle kriticky k stávající vládě a jejímu směřování v duchu liberálních ekonomických reforem. Naopak zdůrazňoval nutnost řešit indiánskou otázku a dluh společnosti vůči této části obyvatelstva. Mimo jiné řekl: „Vidím Mexiko indiánských vesnic, které nemůže déle čekat na naplnění spravedlnosti, důstojnosti a pokroku; indiánských vesnic, které mají obrovskou sílu ve svém semknutí, své kultuře a které jsou připraveny růst, spolupodílet se a budovat nové horizonty.“⁵⁸

EZLN chápala zmíněná slova velice vážně, alespoň podle svých prohlášení a předpokládala lepší podmínky pro nalezení konsensu za jeho vlády. „Důsledky (vraždy Colosia – pozn. autora) ve vztahu k procesu vyjednávání mezi EZLN a federální vládou jsou rozhodující pro nepřijetí kompromisních návrhů v referendu konaném mezi členy EZLN.“⁵⁹ Jak vyplývá z výše uvedeného citátu, obě strany se dokázaly dohodnout na kompromisním řešení, které však bylo - i v důsledku vraždy Colosia - zamítnuto zapatisty v referendu konaném na jimi kontrolovaném území. Brzy po skončení vzájemných rozhorů, 12. června 1994, vydává EZLN Druhé prohlášení lakandonského pralesa. Od prvního se příliš neliší, opakuje podmínku naplnění článku ústavy č. 39, sociální problémy vzbouřených komunit a apel na občanskou společnost. EZLN zde objasňuje proč nepřistoupila na vládní nabídku, která sestávala z poměrně štedrého programu sociálního rozvoje, ale bez jakýchkoliv politických ústupků. „Federální vláda odpověděla sérií nabídek, které neřešily jádro problému: nedostatek spravedlnosti,

⁵⁷ Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 123. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

⁵⁸ *Bibliotecas Virtuales de México*. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <<http://www.bibliotecas.tv/colosio/discursos/candidato06mar94.htm>>.

⁵⁹ Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 128. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

svobody a demokracie v Mexiku.⁶⁰ Dále se jednoznačně vymezují proti vládě, která se konflikt pokusila řešit jako regionální a sociální problém. „Naplnění kompromisu nutně zahrnuje smrt systému státní strany. (...) Smrt aktuálního politického mexického systému je nutnou podmínkou, ačkoliv ne dostatečnou, k přechodu k demokracii v naší zemi. Situace v Chiapasu se nevyřeší, pokud se nevyřeší v celém Mexiku.“⁶¹ Takto skončil neúspěchem první pokus o vyřešení zapatistického povstání.

V srpnu 1994 zapatisté pořádali na území pod svou kontrolou první velké setkání. Národní demokratický konvent, který se měl zabývat otázkami souvisejícími s demokratickým deficitem v zemi jako: potřeba přechodné vlády, mírové strategie k dosažení demokracie⁶², alternativní projekty a další. Na konvenci se dostavilo okolo šesti tisíc osob, převážně široká škála intelektuálů názorově od středu do leva. Pořádání podobných setkání s občankou společností se stalo charakteristickým znakem EZLN. Často se podobné akce konaly před, během či po skončení oficiálního jednání.⁶³

Závěrem této podkapitoly si shrneme Salinasův pokus o mírový proces. Pozitivně lze hodnotit relativně rychlé nalezení cesty k vzájemnému dialogu. Vláda se však zdála být zapatistickým hnutím zaskočena a prvotní pokus zdiskreditování EZLN se nezdařil, naopak si zapatisté budovali stále větší podporu uvnitř společnosti. Vládní administrativa mnohé ztratila svojí nejednotností, nerozhodností a často protichůdnými prohlášeními. Vražda Colosia vyvolala uvnitř stany silné rozpory, které zkomplikovaly již tak velice složitou situaci. Základním nedostatkem ze strany vlády byla snaha vyřešit problém, který byl svojí postatou politický, jako by byl pouze sociální povahy.

Salinasova administrativa prokázala dostatek vůle, ale také naprostou neschopnost.

⁶⁰ *Palabra Zapatista* [--- EZLN ---]. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx/comunicados/1994/1994_06_10_d.htm>.

⁶¹ *Palabra Zapatista* [--- EZLN ---]. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx/comunicados/1994/1994_06_10_d.htm>.

⁶² O paradoxech akcentování nenásilí u ozbrojené guerilly bude podkapitola 4.3.

⁶³ Zdroj: Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s.. 887.

3.4 Administrativa prezidenta Ernesto Zedillo Ponce de León

3.4.1 Úvod

Prezident Zedillo čelil zapatistickému povstání po dobu 6 let, ve kterých došlo k nejdůležitějším událostem. Pro přehlednost je tato část rozdělena do podkapitol, která charakterizují tři rozhodující události: podepsání smluv ze San Andrés Larraízar⁶⁴ (dále jen San Andrés), náhradní řešení parlamentní komise COCOPA⁶⁵ a vyvrcholení násilí v Chiapasu masakrem v obci Actael.

Zedillo se k moci dostal náhodně po turbulencích uvnitř strany PRI vyvolané vraždou prezidentského kandidáta Colosia. Bývá řazen k zastáncům politiky „tvrdé linie“. To platilo ve vztahu k EZLN, naopak však nebránil demokratizačním tendencím a volebnímu vítězství strany PAN ve volbách 2000.

Zapatisty byl od samého počátku vnímán jako nepřítel a hodnotili ho negativněji než zbylé dva prezidenty.

3.4.2 Dohody ze San Andrés

Pod patronátem nové administrativy byl oficiálně zahájen nový pokus o dialog začátkem ledna roku 1995. Došlo k několika schůzkám zprostředkovaných přes prostředníky z CONAI. Začátky jednání však byly náhle přerušeny 9. února událostí, které se začalo říkat „únorová zrada“. Tohoto dne byly zveřejněny informace o identitě Marose, o původu hnutí EZLN ve FLN a byla obnovena masivní vojenská operace s cílem zadržení velení. Jednotky pronikly hluboko do zapatisty ovládaných území, vůdcům EZLN se přesto podařilo utéct a ukrýt v nepřístupných oblastech. Vojenská mise byla zdůvodňována zjištěním nových skutečností o EZLN a provokací z prosince minulého roku. Tehdy proběhla tzv. druhá ofenzíva EZLN, jednalo o se mírové obsazení 38 spřátelených municipalit a jmenování paralelní administrativní struktury nezávislé na federální a státní vládě. Během vládní ofenzívy byla obsazována tato území a v mnoha vesnicích byly zřízeny trvalé vojenské tábory. Bylo zadrženo mnoho členů EZLN, několik i mimo území Chiapasu. Vojenská operace vyvolala další masovou

⁶⁴ Acuerdos de San Andrés Larraízar. Někdy se v literatuře vyskytuje indiánský název, který také používají zapatisté: San Andrés Sacam Ch'en de los Pobres.

⁶⁵ Comisión de Concordia y Pacificación (Komise pro usmíření a mír) je legislativní komise složená ze členů obou komor federálního parlamentu Mexika. Jsou v ní zastoupeny všechny politické strany, které mají své zástupce v parlamentu. Účelem komise je napomáhat vedení dialogu.

uprchlickou vlnu obyvatelstva, které se obávalo násilí ze strany vojáků. Stejně jako roku 1994 vojenské řešení bylo zastaveno v důsledku národní, a tentokrát i mezinárodní, solidarity se zapatistickým hnutím. Protesty byly ještě masovější než ty předešlé. Dalšími důvody zastavení ofenzívy byl neúspěch zadržet velení EZLN a výrazné navýšení počtu uprchlíků, kteří dramaticky zhoršovali již tak velmi konfliktní sociální situaci v Chiapasu.⁶⁶

Pro obnovení jednání bylo zapotřebí znovuzískat důvěru, proto byl v březnu vydán zákon O dialogu, usmíření a důstojném míru v Chiapasu (*Ley para el Diálogo, la Conciliación y la Paz Digna en Chiapas*). Stal se základním kamenem a právním rámcem pro budoucí rozhovory. Zákon legitimizoval a legalizoval hnutí, na které již nemělo být dále nazíráno jako na teroristickou organizaci: „EZLN bude chápáno jako skupina osob, která se identifikuje jako organizace mexických občanů s převahou indiánského obyvatelstva...“⁶⁷ Dále ustanovoval parlamentní komisi COCOPA, která se stala novým aktérem dialogu mezi vládou a EZLN.

20. dubna byla obnovena jednání. Tentokrát byla věnována mimořádná pozornost vymezení témat, pravidel diskuse, závazku respektovat druhou stranu atd. ještě před vlastním vyjednáváním. Veškerá setkání se odehrála bez přítomnosti Marcose i jiných ladinos, všichni vyjednávači za EZLN byli indiánského původu. Zprvu to opět vyvolalo rozhořčení zástupců vlády. Velkým úspěchem EZLN v této fázi jednání byla podmínka, že rozhovory nebudou pouze na bilaterální bázi, ale budou se jich moci zúčastnit i zástupci občanské společnosti na pozvání EZLN. Zapatisté díky tomu využili pomoci 155 poradců z přátelsky nakloněných organizací, převážně těch zabývajících se indiánskou tematikou. Byly dohodnuty 4 tématické okruhy: a) práva indiánských obyvatel a kultura, b) demokracie a spravedlnost, c) blahobyt a rozvoj, d) práva žen v Chiapasu.⁶⁸

Jako první byl od 18. října diskutován okruh práva indiánských obyvatel a kultura. Jednání se řídilo předem domluvenými pravidly: „Vyjednávací proces byl rozdělen do tří odlišných částí. První, šestidenní fáze zahrnovala návrhy a doporučení vyjednávačů. Po ní následovalo třítydenní přerušení. Druhá fáze, opět šesti denní,

⁶⁶ Zdroj: Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č.4, s. 888.

⁶⁷ *Sistema Internet de la Presidencia*. [cit. 2009-04-23]. Dostupné z: <<http://zedillo.presidencia.gob.mx/pages/chiapas/docs/ley-dialogo.html>>.

⁶⁸ Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 145. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

zahrnovalo debatu o bodech, kde nebyla nalezena shoda. Nakonec, po další třítýdenní přestávce, během třetí fáze došlo k prezentaci konečných stanovisek a podpisu dohod oběma stranami.“⁶⁹ Druhá přestávka byla využita zapatisty k pořádání fóra o právech indiánských obyvatel. Jednalo se o úspěšné setkání desítek indiánských organizací, které zastupovaly 57 indiánských etnik. Bylo zde dohodnuto utvoření trvalé organizace Národní indiánský kongres. V této době byl završen přerod EZLN v uskupení, které začalo v první řadě prosazovat zájmy původního indiánského obyvatelstva. Byl to odklon od prosazování zájmů rolnické třídy či všech sociálně nejslabších vrstev mexické společnosti.⁷⁰ Pravděpodobným motivem bylo zjištění, že podstatná část sympatizantů podporuje EZLN z důvodu jeho spjatosti s původním obyvatelstvem. V prvních dvou Deklaracích z lakandonského pralesa nebylo o indiánech mluveno jako o samostatné skupině. Ve Třetí deklaraci vydané počátkem roku 1995 již tvořili jádro diskurzu: „Indiánská otázka nebude mít řešení, pokud se nestane RADIKÁLNÍ transformace na národní úrovni. Jediná forma jak spravedlivě začlenit indiánské obyvatelstvo do národa je uznání jejich specifík v sociální, kulturní a politické organizaci. Autonomie není oddělením, naopak jde o integraci nejponiženější a zapomenuté menšiny Mexika.“⁷¹

16. února 1996 byly slavnostně podepsány dohody ze San Andrés, ve kterých nalezneme kompromisní ujednání v otázkách prvního okruhu ohledně práv indiánských obyvatel. EZLN se podařilo do dohod vtělit většinu svých představ a byly interpretovány jako jejich vítězství. Deklarovaly široká práva i autonomii. „Zejména uznaly práva indiánských obyvatel na sebeurčení v rámci mexického národa. Tím se nemyslela nezávislost, nýbrž rozsáhlá politická, ekonomická, sociální a kulturní autonomie s právem vytvořit si vlastní politické struktury, soudní systémy a další instituce na základě tradičních kulturních hodnot, norem a organizačních prvků. Zároveň dohody garantovaly pozvednutí této autonomie na ústavní rovinu a respektování práva autonomních oblastí vytvářet vlastní legislativu rovnoprávnou s legislativou členských států.“⁷²

⁶⁹ Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 888-889.

⁷⁰ Nutno poznamenat, že EZLN se nikdy explicitně nepřihlásila k třídnímu boji v jeho klasickém pojetí, ani nikdy nepoužívala tradiční marxistický slovník.

⁷¹ *Palabra Zapatista [--- EZLN ---]*. [cit. 2009-04-24]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx/comunicados/1995/1995_01_01_a.htm>.

⁷² Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 127.

Největší úspěch se záhy proměnil v další z řady neúspěchů. Vláda se sice zavázala dohody začlenit do federálního práva, ale k tomu nedošlo. A nadále pokračovalo navyšování vojenské přítomnosti a narůstání negativních důsledků s ní spojených. Zapatisté upozorňovali na zadržování jejich členů obviněných z terorizmu, přestože takovýto postup byl v přímém rozporu se zákonem O dialogu, usmíření a důstojném míru v Chiapasu. EZLN 29. srpna 1996 z těchto důvodů jednostranně ukončuje dialog s vládou. Tímto bylo ukončeno již započaté jednání druhého okruhu otázek týkajících se demokracie a spravedlnosti.⁷³

V tomto okamžiku se pokouší komise COCOPA obě strany usmířit a znovu přivést k mírovému řešení konfliktu. Navrhuje formu nepřímého jednání, které je krátce po zveřejnění přijato oběma zneprátenými stranami. Další postup probíhal následovně: EZLN i vláda poslaly komisi závěrečná stanoviska k smlouvám podepsaných v San Andrés. COCOPA samostatně vypracovala konečný návrh zákona, který byl ihned poslán zpět oběma stranám. Oba subjekty ho mohly buďto přijmout nebo zamítnout jako celek, jakékoliv úpravy byly podle strategie „jeden dokument, žádné modifikace“ vyloučeny. EZLN návrh přijímá. Vláda si nechává prodloužit čas na rozhodnutí a nakonec prezentuje silně upravenou verzi návrhu, kterou je ochotna akceptovat. Zapatisté odmítají provedené změny a 11. ledna 1997 znovu odstupují od rozhovorů.⁷⁴

Skutečnost, že implikace dohod vyžadovala úpravu ústavy v několika člancích, byla použita Zedillovou administrativou ke zdůvodnění nemožnosti naplnění dohod. Problematická byla zejména část, která upravovala autonomii indiánských komunit. Zedillovo stanovisko bylo, že návrh předložený komisí COCOPA je právnicky nedokonalý, a proto nemůže být přijat. Proti tomuto tvrzení stojí fakt, že „v osmi předchozích letech velká část ze 60 ústavních reforem se zakládala pouze na politické vůli výkonné moci bez jakékoli právníkové analýzy.“⁷⁵

Tímto na dlouhou dobu skončily veškeré další pokusy o urovnání konfliktu. EZLN chápala dohody ze San Andrés jako své největší vítězství a nebyla připravena k žádným ústupkům v bodech, které se vláda zavázala svým podpisem ze zimy 1996 uvést v platnost. I silně upravený vládní návrh znamenal v indiánské problematice velký průlom, který naplňoval mnohá ze zapatistických požadavků. Nejspornější část dohod,

⁷³ Zdroj: Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 889.

⁷⁴ Zdroj: Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4 (2001). s. 890-891.

⁷⁵ Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s.200.

kterou vládní návrh z velké části upravoval, vymezovala autonomii indiánských komunit. Otázkou zůstává, jestli EZLN měla znovu otevřít diskusi k již uzavřené dohodě a dokázat vůli ke kompromisu, nebo se zachovala správně, když pouze trvala na splnění závazku. Tímto rozhodnutím ukázala, že nechce být organizací hájící jen indiánskou agendu, ale silou usilující o systémové řešení.

EZLN dále prohlubovala svoje vazby na občanskou společnost. Vesnice sympatizující se zapatisty znovu vyhlásily nezávislost na vládě a vytvořily vlastní vládní struktury. Vláda tentokrát reagovala pouze odříznutím veškerých finančních toků těmto municipalitám.

3.4.3 Válka nízké intenzity

Druhá polovina funkčního období Zedillovy administrativy (1997 – 2000) se nesla v duchu nulového dialogu a vzrůstajícího násilí. Podle mnohých tehdejší vláda aplikovala promyšlenou strategii oslabení EZLN skrze vytváření prostředí trvalého nepřátelství a teroru. „Krátke po podepsání smluv roku 1996 mexická vláda změnila svojí taktiku ve vztahu k chiapaskému konfliktu. Přijala čtyři pevná rozhodnutí: neuznat dohody ze San Andrés, neobnovit mírový dialog, navyšovat vojenské posádky za stále užšího obkličování zapatistických pozic a nebrzdit vznik paramilitárních skupin“.⁷⁶ Represivní taktika byla doplňována finanční a sociální podporou všem skupinám a organizacím distancujících se od EZLN. Mnoho rolnických družstev získalo významné dotace za podmínky nespolutracovat se zapatisty. Tímto bylo dosaženo dílčích úspěchů v oslabení základny sympatizantů.

Mnohem závažnější byla strmě vzrůstající míra násilí, která byla přímo úměrná navyšování vojenských posádek, ačkoli to bylo v rozporu se zákonem O dialogu, usmíření a důstojném míru v Chiapasu, který byl stále v platnosti. Vojáci měli v mnoha ohledech negativní dopad na každodenní život.

Nejnестabilnější situace byla v severních oblastech, ve kterých měli zapatisté mnoho příznivců, ale zatím zde bylo minimum autonomních vesnic. Vláda nebyla ochotna připustit další rozšiřování vlivu EZLN a rozhodla se využít odpůrců zapatistů a skupin napojených na PRI. Ty „byly povzbuzovány k vytváření paramilitárních skupin, které měly napadat sympatizanty EZLN.“⁷⁷ Výsledkem střetů mezi různými skupinami byly stovky obětí a další nucené přemísťování obyvatelstva.

⁷⁶ Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s.195.

K nejtragičtější události došlo 22. prosince 1997 v obci Actael nacházející se severně od města San Cristóbal de las Casas, kde byla napadena se zapatisty sympatizující skupina uprchlíků. Během dne byla zmasakrována skupinka 45 modlících se lidí, převážně žen a dětí, ozbrojenou organizací Paz y Justicia (Mír a spravedlnost). „Následné vyšetřování odhalilo přímou vazbu mezi paramilitární milicí odpovědnou za vraždění a místní vládou PRI a státní policií.“⁷⁸ Odpovědnost později doložilo i vyšetřování státní prokuratury, která ve svém spisu došla k závěru, že „státní policie chránila paramilitární skupiny“.⁷⁹ Nemluvě o vyšetřování, která provedly mnohé místní i mezinárodní lidsko-právní organizace, které dále referovaly o naprostém nerespektování základních lidských práv a zhoršení situace od ukončení dialogu mezi EZLN a federální vládou.

Není pochyb o tom, že tyto aktivity bránily ekonomickému rozvoji a snižovaly možnost mírového řešení. V této době se v Chiapasu nacházelo okolo 10 – 20 tisíc uprchlíků (odhady se často významně liší).

3.4.4 Shrnutí

Role prezidenta Zedilla v mírovém procesu je nejednoznačná a rozporuplná. Dobře naplánované a vedené rozhovory v San Andrés zakončené úspěšnou dohodou v únoru 1996 by, bez přihlédnutí k ostatním událostem, musely být vykládány jako nesporný úspěch a vážně míněný pokus vyřešit válečný stav na jihu Mexika. Na druhou stranu nenaplnění těchto dohod ze strany vlády a způsob, jakým byly zpochybněny dokumenty stejnými lidmi, kteří je podepsali, napomáhá domněnce, že dohody nikdy nebyly míněny vážně a byly pouze tou součástí strategie, která měla uklidnit veřejnost a odvrátit pozornost. Upřímná snaha vyřešit konflikt mírovou cestou byla zcela vyvrácena, když byly prokázány přímé vazby mezi vládou a vykonavateli masakru v Actaelu. Vláda prezidenta Zedilla uplatnila dvojí politiku. Oficiální deklarovaná snaha dohodnout se a dělat ústupky byla negována jejich nenaplněním a především pak podporou a zaručením beztrestnosti odpůrcům EZLN.

⁷⁷ Gilbreth, Ch.; Otero, G. (2001) Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. *Latin American Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s.16.

⁷⁸ Gilbreth, Ch.; Otero, G. (2001) Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. *Latin American Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s.17.

⁷⁹ Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s.219.

V jedné větě by bylo možno prezidenta Zedilla a jeho administrativu charakterizovat přesně opačně než prezidenta Salinase. Nikdy neměl vůli problém vyřešit mírovými prostředky, zato našel způsob, jak obejít mezinárodní popularitu EZLN a pod rouškou dialogu dosáhl jejího oslabení. Signifikantním znakem Zedillovy administrativy se stalo porušování zákonů, které sama dříve vydala, tedy absolutní pohrdání právním státem.

Samostatný postup komise COCOPA je možno chápat jako jeden z důkazů postupné demokratizace mexické politiky. Legislativa se snad poprvé zachovala jako suverénní subjekt a ve vztahu k EZLN hrála vlastní úlohu nezávislou na výkonné moci. Otevřenou otázkou zůstává, jak by se zachovala EZLN, kdyby byly dohody přeměněny v zákony, jestli by takový postup napomohl přeměně EZLN v organizaci hájící jen zájmy indiánského obyvatelstva, či jestli by jí utvrdil ve svých pozicích a posílil v jednáních týkajících se dalších otázek. V případě pokračování v mírovém dialogu v dalších okruzích a zejména pak v otázce demokracie, by bylo velmi nesnadné vést věcnou diskusi tak, jako se to podařilo u práv indiánských obyvatel. Požadavky náležící k tomuto tématu byly sice kontroverzní, přesto akceptovatelné a snad i přínosné. Naopak anarchistické představy o demokracii řízené zdola různými skupinami by žádná soudná vláda nemohla přijmout.

Samotná EZLN v této době upevňovala a prohlubovala svoje vztahy směrem k občanské společnosti. Důraz začal být kladen na osobní setkávání. Zapatistům se podařilo spojit se svým hnutím mnoho známých osobností a mnohonásobně skrze ně rozšířit okruh svých příznivců. Dále se jim podařilo vysílat své zástupce do zbylých částí Mexika a setkávat se na půdě, kterou nekontrolovali. Na pomyslném vrcholu popularity se ocitli v období okolo podpisu smluv ze San Andrés.

3.5 Administrativa prezidenta Vicente Fox

Rok 2000 přinesl po 71 letech skutečnou změnu mexické politiky. Oddělení volebního úřadu IFE (viz kapitola 4.2) od výkonné moci roku 1996 bylo podmínkou pro demokratické svobodné prezidentské volby. Se ziskem 42,5 % vítězí v prezidentských volbách 2000 kandidát pravicové strany PAN.⁸⁰ Pro vládnutí nového prezidenta se

⁸⁰ Zdroj: Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Sintesis, s. 322.

ukázal rozhodující nedostatek politické kultury v situaci rozdělené vlády, kdy prezidentský úřad byl v rukou strany PAN, ale většinu (relativní) v parlamentu držela stále strana PRI. Ještě vážnějším problémem se ukázala být slabá pozice Foxe ve své straně. „Výkon funkce prezidenta Foxe byl charakteristický nutností trvalého vyjednávání s parlamentem a střetáváním se s vlastní stranou, neboť byl považován za outsidera ve vztahu k vlastní straně.“⁸¹ Tyto faktory se nutně podepsaly i na následném vyjednávání s EZLN.

Počátek nového millenia byl významný i pro Chiapas. Ve státě, ve kterém měla historicky silné pozice strana PRI, zvítězila koalice osmi stran kandidující pod názvem Aliance pro Chiapas. Tato prohra PRI na státní úrovni znamenala nepokračování v podpoře paramilitárních skupin a uklidnění situace.⁸²

Do nových politických poměrů vkládala většina mexické společnosti velké naděje, a to i směrem k možnému nenásilnému vyřešení chiapaského konfliktu. Samotní zapatisté vnímali Foxe, který před volbami tvrdil, že konflikt vyřeší za 15 minut, mnohem přijatelněji než jeho předchůdce. EZLN si kladla 3 základní podmínky pro znovuoobnovení zamrzlého dialogu: stáhnutí vojska, propuštění zapatistických vězňů a schválení zákona O indiánských právech a kultuře, který byl legislativní verzí návrhu komise COCOPA.⁸³

Chiapaský konflikt byl součástí hlavní agendy nového prezidenta, ihned po svém nástupu do funkce splnil první dvě podmínky⁸⁴ a poslal do parlamentu zákon O indiánských právech a kultuře. Splněním prvních dvou podmínek byl naplněn zákon O dialogu, který byl po dobu vládnutí PRI permanentně porušován.

Zapatisté využili volnějších poměrů k jedné z největších propagandistických akcí. Brzy po nástupu nového prezidenta do úřadu byl vypraven motorizovaný pochod z Chiapasu do hlavního města, jehož hlavním cílem byla snaha podpořit přijetí zmíněného zákona. Podobné pochody byly organizovány již dříve, ale teď se ho poprvé účastnilo i vedení EZLN. Pochodu se účastnilo 24 členů vedení EZLN za opětovné absence Marcose, jeho vrcholem bylo vystoupení zástupců EZLN na náměstí Zócalo

⁸¹ Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 322.

⁸² Zdroj: Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 139.

⁸³ Zdroj: Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 895-896.

⁸⁴ V případě stáhnutí vojáků se nejednalo o úplné stažení, ale o odsun do vzdálenějších pozic. Vrátila se tak do běžného stavu situace v některých vesnicích.

v Mexico City a na půdě parlamentu. Několik dní před projevem zapatistických zástupců se zřetelně ukázaly rozpory mezi stanovisky prezidenta Foxe a zbytkem strany. „Poslanci (za stranu PAN – pozn. autora) argumentovali proti povolení dát vzbouřencům prostor na půdě parlamentu. Začalo být jasné, že nejsilnější opozice proti návrhu vzejde z nitra strany PAN.“⁸⁵ K nim se přidala významná část poslaneckého klubu PRI a šance na schválení zákona v jeho původní podobě se začaly rovnat nule. Navíc k přeměně návrhu komise COCOPA v zákon je nutná úprava sedmi článků mexické ústavy. Ke změně ústavy jsou nutné dvě třetiny všech přítomných členů parlamentu a navíc většina legislativních shromáždění států federace. Jakákoliv ústavní změna se tedy neobejde bez konsenzu 3 hlavních politických stran: PAN, PRD a PRI.

Nejkontroverznější a klíčovou částí návrhu zákona, stejně jako při debatě minulé administrativy, byla část, která upravovala právo na vlastní sebeurčení a autonomii indiánských sídel. Zákon O indiánských právech a kultuře, který byl přijat 14. dubna 2001 tyto práva zřetelně omezil oproti originálnímu návrhu.⁸⁶ Vyškrtnuto bylo právo přijímat rozhodnutí na úrovni indiánské komunity. Druhý největší zásah znamenal neuznání kolektivního práva těchto komunit na vlastnění a užití veškerých přírodních zdrojů nacházejících se na vymezeném území.⁸⁷

Není ambicí této práce hodnotit obsah samotných smluv, přesto se pozastavíme nad jádrem sporu, kterým je diametrálně rozdílná interpretace principu práva na sebeurčení. Liberální koncept, který převažuje u rozhodujících hráčů mexické politiky za všech zkoumaných administrativ, chápe právo na sebeurčení čistě v kulturním smyslu. Naopak koncepce zastávaná EZLN a jinými levicovými nebo radikálními skupinami vykládá tento princip v přímém souladu s politickým, ekonomickým a sociálním uspořádáním. Odlišná identita původních obyvatel se podle nich neodráží pouze v kulturní sféře, ale jde o rozdílné hodnotové systémy, které vytvářejí své vlastní formy vlastnických vztahů, řešení sporů a ekonomických modelů, proto „kulturní osvobození“ indiánského obyvatelstva přímo vážou na oddělení od běžných ekonomických a politických vztahů. Takovéto široké chápání sebeurčení a její ochranu

⁸⁵ Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 897.

⁸⁶ Více - plné znění provedených změn dostupné na webové stránce: *La Jornada en Internet*. [cit. 2009-04-26]. Dostupné z: <<http://www.jornada.unam.mx/2001/04/28/ley.html>>.

⁸⁷ Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 148. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

skrže kolektivní práva je nutně v přímém rozporu s principy moderního státu založeného na principech individuálních lidských práv a svobod.

Konečný přijatý zákon se velice podobal tomu, který byla ochotna přijmout již Zedillova administrativa. Zdánlivě zaručuje širokou míru autonomie v mnoha ohledech, vše je ale omezeno mnoha podmínkami, omezeními a výjimkami. Z pohledu EZLN se tedy nejednalo o pokrok a podle očekávání tento zákon nepřijala a trvala na originálu návrhu zákona tak, jak ho vypracovala komise COCOPA a poslal kongresu prezident Fox. Takto skončil další neúspěšný pokus a do dnešních dnů nebylo navázáno žádné další vyjednávání.

Na tomto místě je nutné zmínit, že Mexiko se již v roce 1992 přihlásilo ke konvenci č. 169 Mezinárodní organizace práce (MOP), která je považována za základní mezinárodní dokument o právech původních obyvatel. Vymezuje práva indiánských obyvatel v kulturní, sociální, politické a ekonomické sféře, podle některých autorů přijatý zákon O indiánských právech a kultuře nenaplnuje ani principy obsažené v této konvenci. Například: „Ve skutečnosti se jedná o krok zpátky od přijetí konvence č. 169 Mezinárodní organizace práce.“⁸⁸

3.6 Závěr

Zde se pokusíme o obecné zhodnocení mírového dialogu. Důraz bude kladen na komparaci autoritativního systému strany PRI a demokratického režimu v době vlády PAN ve vztahu k chiapaskému konfliktu.

Obecně lze velmi pozitivně hodnotit, že došlo (a to velmi rychle) k zastavení bojů a navázání seriózního dialogu. Konflikt způsobil relativně malé ztráty na životech a výrazně tak neprohloubil antipatie znesvářených stran. Dalším úspěchem bylo, že dialog se vedl ve věcné rovině a byl eliminován neřešitelný spor o (anti)systémové řešení. Vlastní vyjednávání se posléze orientovalo pouze na jednu konkrétní otázku, a to na seburčení původních indiánských obyvatel. To by mohlo svádět k vidění EZLN pouze jako ozbrojené nátlakové skupiny s jedním tématem, zapatisté ale mnohokrát ukázali, že mají širší ambice. Zamrznutí na této otázce vyplynulo z průběhu jednání, kdy požadavky ohledně práv původních obyvatel byly jednou stranou přijaty a později

⁸⁸ Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 898.

zamítnuty a druhá strana vážala pokračování dialogu v dalších otázkách na jejich naplnění. Možný antisystémový rozpor, který mohl nastat v dalších otázkách, tak byl zastíněn tímto jediným tématem.

Klíčovou událostí jednání se stal podpis smluv ze San Andrés v únoru roku 1996. Vláda se zde zavázala ke splnění závazku, který nikdy neměla v plánu splnit, podobně jako v případě zákona O dialogu, usmíření a důstojném míru v Chiapasu. EZLN jím byla legitimizována. To konkrétně znamenalo, že od té doby byla chápána (právně) jako seriózní partner k jednání, který je legitimní zastánce původního indiánského obyvatelstva. Po neúspěchu jednání Zedillova administrativa začala podnikat kroky směrem k EZLN, jako by se jednalo o teroristickou organizaci. Prezident Zedillo ke splnění parciálních cílů využíval prostředky, které tyto cíle dalece přesahovaly. Za účelem uklidnění veřejnosti a ukázání vůle vyřešit konflikt mírovou cestou přijal závazná opatření, která mají důsledky až do současnosti. Tato strategie dvou politik, jedné oficiální a vstřícné, která uznává EZLN a přistupuje na její podobu práva na sebeurčení. A druhé skryté, která vždy chápala zapatisty jako teroristickou organizaci, kterou je nutné zničit a nikdy nepřistoupit na kompromisy, které byly přijaty v rámci první politiky nutně nahrávala pozici EZLN. Zapatisté si v kontrastu k chladné politice prezidenta Zedilla vydobyli silný morální kredit mezi velkou částí mexické společnosti a také intelektuálů sledující mírová jednání. Pozice EZLN byla vždy jednoznačná a konzistentní a od podpisu San Andréských smluv se stalo jejím jediným cílem jejich naplnění.⁸⁹ V případě nepodepsání těchto smluv by jednostranné trvání na svých požadavcích bez schopnosti jakéhokoli ustoupení a hledání konsensu muselo být nutně vykládáno v neprospěch zapatistů. Smlouvy ale byly podepsány a EZLN se pouze domáhala něčeho, co již bylo jednou dojednáno. Je neuvěřitelné s jakou lehkostí přijala Zedillova administrativa svým podpisem zapatistickou koncepci práva na sebeurčení, aniž by si uvědomovala důsledky takového počínání.

Administrativa prezidenta Foxe zdělila tyto chyby předchozí administrativy a byla nucena pokusit se je vyřešit. Pozice samotného Foxe se zdá být jednoznačná, pravděpodobně chtěl skutečně přistoupit na originální podobu smluv ze San Andrés. Vůle prezidenta by s největší pravděpodobností v době systému státní strany PRI k uznání smluv stačila. Situace se ale po roce 2000 znatelně změnila, parlament se emancipoval a začal plnit funkci suverénního orgánu, již nebyl pouhým vykonavatelem vůle moci výkonné. Navíc zde žádná ze stran nedisponovala absolutní většinou. Pozice

⁸⁹ Později se dovolávala návrhu komise COCOPA. Ten je ale téměř identický s originálními smlouvami.

prezidenta Foxe tak byla velice obtížná, musel zároveň čelit chybám předchozích vlád a obvyklým demokratickým obtížím.

Do budoucna je málo pravděpodobné, že by se v již fungujícím demokratickém systému našla dvoutřetinová podpora pro originální smlouvy. Hypotetická možnost se nabízí v případě velkého volebního vítězství levicové PRD, která se zapatisty sympatizuje.⁹⁰ Jakékoli dominantní vítězství je však v systému 3 stran, ve kterém vítězná strana získává mezi 1/3 a 1/2 mandátů, pouze teoretická možnost.⁹¹

Demokratické vlády mají při vyjednávání s rebely těžší pozici vyplývající ze samého charakteru systému, kde každý aktér je ve svém počínání omezen a je třeba hledat shodu napříč institucemi i stranami. Na druhou stranu větší kontrola snižuje možnost unáhlených a neudržitelných postupů.

Impulz pro navázání nového dialogu bude muset vzejít od EZLN. Pokud se nebude schopna vyrovnat s nenaplněním San Andréských smluv a nepokusí se o hledání nového konsensu, je jakýkoli krok vpřed těžko představitelný.

4. EZLN: vymezení a zvláštnosti

4.1 Charakteristika EZLN

V předchozích kapitolách bylo často bez bližšího upřesnění poukazováno na skutečnost, že EZLN není tradiční guerillou a v mnoha ohledech vybočuje z obecného chápání tohoto slova. V této kapitole budou rozvedeny nejdůležitější rozdíly, ve kterých se zapatisté odlišují od svých předchůdců. Vzhledem k tomu, že v centru pozornosti je mírový dialog mezi EZLN a federální vládou, není zde prostor pro všechny aspekty, ale jen pro ty nejpozoruhodnější, které měly alespoň nepřímý dopad na jednání.

Již pouze obecná charakteristika EZLN není jednoznačná. Odborníci se neshodují ani ohledně její základní povahy, proto zde uvedu nejčastější vymezení, od těch nejkonzervativnějších po ty nejodvážnější: guerilla – ozbrojení reformisté – sociální hnutí – postmoderní sociální hnutí. Lze se přiklonit k chápání EZLN jako

⁹⁰ Tyto sympatie jsou pouze jednostranné. EZLN se vždy vyjadřovala kriticky vůči PRD.

⁹¹ Zdroj: Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 324.

guerilly, která má sice svá specifika, kterými se odlišuje od dřívějších, tradičnějších guerill, ale svou podstatou stále mezi ně patří. Především pak proto, že se jedná o ozbrojenou skupinu s vlastním teritoriem, a tato skutečnost nemůže být popřena ani relativně úspěšnou snahou reformovat se směrem k občanskému hnutí a zřeknutí se násilí.⁹² Také by zapatisté nemohli přilákat takovou mediální pozornost, kdyby se jednalo o čistě nenásilné hnutí. Jinými slovy: „Zapatisté nemohou sloužit jako příklad mírového protestu. Účastníci povstání z 1. ledna dokázali obsadit hlavní titulky mezinárodních sdělovacích prostředků jenom proto, že si vybrali zbraně namísto neozbrojeného protestu.“⁹³

Nejdůležitějším rozdílem oproti tradičním guerillám je skutečnost, že EZLN se nesnaží o dobytí moci a její udržení prostřednictvím ozbrojeného boje. Zapatisté nechtějí nahradit vládní garnituru a sami se stát novými vládci, nejde jim ani tak o moc jako o reformu celého systému. Mají být hlavními aktéry této přestavby, ale v nově vzniklém systému se nutně nemusejí stát rozhodující silou. Bojují za anarchistické pojetí demokracie, kde se hlavního politického boje nebudou účastnit politické strany, ale jednotliví lidé na místní úrovni skrze samosprávné komunity, občanské aktivity a instituty přímé demokracie.⁹⁴

Ucelenou představu o fungování nového systému nikde nepřekládají, proto základní indicie o představách, jak by měla fungovat revoluční společnost, můžeme vypožorovat z principů, které jsou aplikovány na územích spravovaných zapatisty. Formy přímé demokracie a politizaci každého tvoří fundamenty politického života v samosprávných oblastech.

Ideologický profil EZLN je nejasný, jejich prohlášení mají především propagandistickou formu a je tedy nemožné od nich odvozovat ideologické závěry. Sami zapatisté se k žádné doktríně nehlásí. Většina autorů se shoduje v tom, že je lze považovat za extrémně levicové hnutí, ale rozhodně ne za marxisty. Podle průběhu jednání a důrazu na revolučních symbolech⁹⁵ (v první řadě těch z dob mexické revoluce)

⁹² Zdroj: Johnston, J. (2000). Pedagogical guerrillas, armed democrats, and revolutionary counterpublics: Examining paradox in the Zapatista uprising in Chiapas Mexico. *Theory and Society*. Vol. 29, s. 478.

⁹³ Johnston, J. (2000). Pedagogical guerrillas, armed democrats, and revolutionary counterpublics: Examining paradox in the Zapatista uprising in Chiapas Mexico. *Theory and Society*. Vol. 29, s. 467-468.

⁹⁴ Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002, s. 64. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

⁹⁵ Odkazy na mexickou revoluci najdeme snad v každém jejich prohlášení, pojmenování či akci. Již samotný název hnutí odkazuje na jednoho z hlavních aktérů mexické revoluce. Dalším ilustrativním příkladem může být pojmenování samosprávných autonomních center Aguascalientes. Název místa, kde se roku 1914 sešli Pancho Villa a Emilio Zapata a navrhli zde novou ústavu. Později byla zapatistická

je možno zapatisty chápat jako skupinu bojující za návrat k sociálně nacionálnímu ekonomickému modelu, který byl uplatňován do 80 let, a široká ochránářská práva pro nejchudší vrstvy, zejména pak indiánské obyvatelstvo. Tento ochránářský model ekonomiky by měl být spojen s přímými formami vládnutí. Dalším aspektem jejich pojetí demokracie je její propojení s ekonomickými a sociálními otázkami: „Demokracii chápou jako způsob života, kde jednotlivci a komunity mají relativní autonomii a jsou schopni nastavit podmínky pro vlastní sociální, morální, ekologický a ekonomický rozvoj.“⁹⁶ Přesnou koncepci o fungování demokracie, ekonomickém modelu a jeho vztahu k demokracii bychom se dozvěděli z druhého tématického okruhu dialogu mezi vládou a EZLN, který byl ukončen po nenaplnění dohod ze San Andrés.

Dalším rozdílem oproti tradičním guerillám je složení členské základny, která sestává téměř výlučně z příslušníků původních indiánských etnik. Tato skutečnost sehrála důležitou propagandistickou úlohu během mírového procesu a přispěla k oblibě guerilly. Vláda se pokusila využít tento fakt k diskreditaci EZLN (viz podkapitola 3.3), avšak tento postup byl kontraproduktivní a zapatisté tímto získali mnoho sympatií. Jejich strategií se naopak postupně stalo zdůrazňování indiánského složení.

Autentičnost indiánské povahy guerilly je vzhledem k rozhodující pozici Marcose (jediného významného ne indiána) diskutabilní. Marcos je hlavní osobností guerilly a byl velitelem vojenského povstání, stále je členem CCRI-CG (Comité Clandestino Revolucionario Indígena-Comandancia General/Tajný revoluční indiánský výbor – hlavní velení), který je však podle zapatistických prohlášení podřízen civilním institucím samosprávných komunit. Marcos je v první řadě tváří a mediálním prostředníkem EZLN, napsal veškerá prohlášení, otevřené dopisy, výzvy atd. a stal se ztělesněním a symbolem zapatistického boje. Sám svou dominantní úlohu - pravděpodobně s cílem posílit původnost guerilly - popírá a k zdůraznění své podřízenosti indiánským vůdcům používá titul subcomandante⁹⁷. Indiánští vůdci ho prezentují jako překladatele (traductor), jehož úkolem je převést indiánské chápání světa do podoby srozumitelné příslušníkovi západní kultury⁹⁸. Dalším otazníkem je jeho skutečná identita, na veřejnosti se objevuje pouze se zahaleným obličejem (stejně jako

Aguascalientes přejmenována na Caracoles.

⁹⁶ Johnston, J. (2000). Pedagogical guerrillas, armed democrats, and revolutionary counterpublics: Examining paradox in the Zapatista uprising in Chiapas Mexico. *Theory and Society*. Vol. 29, s. 480.

⁹⁷ Do českého jazyka těžko přeložitelný termín skládající se z pomocné předložky „sub“, která vyjadřuje nižší status, podřízenost, menší důležitost atd. a slova „comandante“, které znamená velitel.

⁹⁸ Zdroj: Berghe, K. V. (2005). *Narrativa de la rebelión zapatista: Los relatos del subcomandante Marcos*. Madrid: Sepha. s. 63.

všichni ostatní příslušníci EZLN) a své pravé jméno nikdy nepřiznal. Vládní verze, kterou lze považovat za seriózní, tvrdí, že jeho pravé jméno je Rafael Sebastián Guillén Vicente, narodil se ve městě Tampico ve středostavovské rodině roku 1957 a pracoval jako univerzitní profesor. Ať už je jeho formální pozice ve strukturách EZLN jakákoliv, lze se domnívat, že jeho neformální vliv je téměř neomezený. Přes veškerou snahu zapatistů o opak je EZLN silně personifikováno jeho osobou.⁹⁹

Na závěr je potřeba zmínit distancování se od násilí po ukončení bojů z počátku roku 1994. Ozbrojené povstání mělo mít pouze zviditelňující funkci a skutečnost, že se EZLN nikdy nedopouštěla násilí na civilistech, sehrála důležitou roli ve vykreslení pozitivního obrazu guerilly.

4.2 Občanská podpora

V této kapitole se podíváme na fenomén, který podle mnohých zajistil samotné přežití guerilly a přiměl mexickou vládu k brzkému pokusu o mírové řešení. EZLN se podařilo získat od prvních dnů široké mediální pokrytí jak v samotném Mexiku, tak i v zahraničí, a tuto pozornost dokázala po dlouhou dobu udržovat a přiživovat. Samotná mediální pozornost věnovaná konfliktu by patrně zapatistům nestačila, kdyby jí nedokázali využít k šíření svých myšlenek a postojů, které našly širokou odezvu v mnoha zemích světa¹⁰⁰. „Zapatistické hnutí dokázalo získat bezprecedentní mediální pokrytí v historii guerillových hnutí, stejně jako vytvoření početné komunity sympatizantů“.¹⁰¹

V tomto bodě je nutné zmínit nesporné kvality Marcose, který je považován za mistra propagandy a jehož texty – často více literární povahy než politické – dokázaly vzbudit a vyburcovat veřejnost. Popis žalostné sociální situace panující v Chiapasu není podáván suchým výčtem faktů, jak tomu obvykle bývalo, ale formou příběhů prosycených mayskou mystikou. Někdy je podáván až mesiášský obraz původních obyvatel, kteří jako „první lidé“, „po věky vyloučení, přesto nejdůstojnější“ sehrají klíčovou úlohu při obrození lidstva.¹⁰² Přitom je důležité podotknout, že v počátku

⁹⁹ Zdroj: Berghe, K. V. (2005). *Narrativa de la rebelión zapatista: Los relatos del subcomandante Marcos*. Madrid: Sepha. s. 59.

¹⁰⁰ Mimo Mexiko dosáhli největší publicity a podpory v USA, Španělsku a Itálii. Dále pak také ve Skandinávských zemích.

¹⁰¹ Suárez, G. Á. (2004). CAPÍTULO 4. Las estructuras narrativas y los mensajes zapatistas. In Liñán, M. V.; Suárez, G. Á.; López, L. S. (eds.). *Guerrilla y comunicación. La propaganda política del EZLN*. Madrid: Catarata. s. 173.

¹⁰² Zdroj: López, L. S. (2004). CAPÍTULO 1. El EZLN en su contexto: la conformación del discurso zapatista. In Liñán, M. V.; Suárez, G. Á.; López, L. S. (eds.). *Guerrilla y comunicación. La propaganda*

povstání byl indiánský charakter spíše v pozadí. První dvě Deklarace lacandonského pralesa se o původním indiánském obyvatelstvu explicitně nezmiňují, až ve třetí Deklaraci (vydané v lednu 1995) je indiánské tématice věnována část textu a od tohoto momentu se stanou ve všech proklamacích neopomenutelnými. Ze strany Marose šlo o pochopení, že v zemích Prvního světa si hnutí získalo takovou oblibu zejména díky indiánskému složení. Tyto apriorní sympatie vůči indiánskému obyvatelstvu byly přiživovány vykreslením obrazu divokých, necivilizovaných lidí v dobrém slova smyslu, tedy lidí, kteří nejsou zkaženi civilizací a jejími požitky a výtobytky. První dvě Deklarace byly primárně zaměřeny na mexickou společnost a mluvilo se v nich o rolnících či chudých jako celku, neboť v silně rasistické mexické společnosti by akcentování indiánskému složení guerille spíše uškodilo.

Prvním mediálně vydařeným tahem bylo načasování povstání na den vstupu do NAFTA a zajištění tak téměř jisté pozornosti sdělovacích prostředků nejen v Mexiku. Dalším úspěšným krokem byla absence Marose na všech důležitých jednáních. To obzvláště vyniklo v kontrastu s postoji federální vlády, která v počátku nechtěla indiány přijmout jako partnery pro dialog a trvala na přítomnosti ladinos. Podobné vládní přehmaty a neobratnosti přiváděly mnohé na stranu EZLN.¹⁰³

V únoru 1995 během druhé vládní ofenzívy, tzv. únorové zradě, již existovala masivní a především aktivní komunita sympatizantů. „Když v únoru 1995 armáda spustila útok na zapatisty kontrolovaná území, mezinárodní solidární skupiny a lidsko právní aktivisté z celého světa protestovali před mexickými ambasádami. Neziskové a lidsko právní organizace vyslaly své zástupce na podporu stovek vyhnaných rodin, které utekly před vojenským násilím. Občanské lobby národních parlamentů a kongresů v Kanadě, Spojených státech amerických, Dánsku, Itálii, Španělsku a Německu měly vliv na přistoupení vlády k dialogu v San Andrés.“¹⁰⁴

EZLN z lokálního, případně národního problému učinila globální téma. K tomu nutně potřebovala rozšířit svojí rétoriku i na jiné problémy. Nejvýraznějším celosvětovým tématem se stal boj proti globalizaci, který je v zapatistickém pojetí chápán jako modernizační projekt založený na liberálním ekonomickém modelu. Tento jev je chápán zcela negativně, oslabování intervenční a regulační role státu ve prospěch volného toku kapitálu má mít za následek generaci vyloučených skupin, které nejenom

política del EZLN. Madrid: Catarata. s. 32.

¹⁰³ Zdroj: Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana, s.42-43.

¹⁰⁴ Gilbert, Ch.; Otero, G. (2001). *Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. Latin American Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s. 19.

že neparticipují na této formě rozvoje, ale ještě na ní ztrácejí a stávají se stále chudšími. Zapatisté si postupně vydobyli klíčovou roli mezi anti-globalizačními organizacemi.¹⁰⁵

EZLN se podařilo vydobýt pozornost i v dobách, kdy se v Chiapasu nic převratného neodehrávalo. Hnutí se snažilo navázat hlubší kontakty s různými organizacemi, od těch zastupujících indiánské a rolnické vrstvy přes lidsko-právní organizace až po ty s anti-globalizní tematikou. Při hledání kontaktů směrem k občanské společnosti byl kladen důraz na dialog a na přímé, fyzické setkání. Za tímto účelem byla pořádána mnohá setkání na územích kontrolovaných zapatisty a naopak jejich zástupci byli vysíláni do Mexika i do zahraničí. Pro představu si uvedeme několik příkladů. Prvním takovýmto setkáním se stal Národní demokratický konvent (Convenio Nacional Democrático - CND) konaný v létě roku 1994, byla zde diskutována demokratizace Mexika a zúčastnilo se ho na 6000 jedinců. Za jednu z nejúspěšnějších konferencí je možno považovat Prvním mezinárodní setkání za lidskost a proti neoliberalismu (Primer Encuentro Internacional por la Humanidad y contra el Neoliberalismo), kterého se zúčastnili mnohé známé osobnosti. Zapatisté si spojením se známými osobnostmi z různých oblastí (umělci, novináři, intelektuálové, politici, atd.) zajistili další mediální expanzi.¹⁰⁶ Některých z těchto setkání se zúčastnili například: Kevin Costner, Jodie Foster, Oliver Stone, Danielle Miterrand (manželka bývalého francouzského prezidenta), Regis Debray, Noam Chomsky. Zapatisté se nesporně stali po určitou dobu módním trendem v některých kruzích mnoha zemí světa.¹⁰⁷ Mimo území kontrolovaná zapatisty bylo zorganizováno několik pochodů na hlavní město Mexika a byla uspořádána 2 referenda.

Naprostou novinkou bylo využití nejmodernějších technologií k propagaci svých ideálů, zejména pak internetová síť. „Jestliže existuje nějaký fenomén v zapatistické guerille, který je zcela mimořádný, je jím způsob elektronické cirkulace jejich programu, textů a idejí. Nastala zcela nová situace, kdy požadavky nějakého ozbrojeného a tajného hnutí byly přístupny v rekordním čase a v tak masivní míře skrze internetové komunikační kanály. Především během prvních let povstání byly vytvořeny desítky webových stránek o EZLN, převážně na jejich podporu, ačkoliv vzniklo také

¹⁰⁵ Zdroj: Liñán, V. M. (2004). CAPÍTULO 3. El EZLN en los medios de comunicación. In Liñán, M. V.; Suárez, G. Á.; López, L. S. (eds.). *Guerrilla y comunicación. La propaganda política del EZLN*. Madrid: Catarata. s. 141-142.

¹⁰⁶ Nejmasověji zapatistickou kauzu podpořili někteří významní interpreti nezávislé scény populární hudby. Například: Manu Chao, Carlos Santana, Joaquín Sabina, Rage Against the Machine, Brujeria atd.

¹⁰⁷ Zdroj: Gilbert, Ch.; Otero, G. (2001). Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. *Latin American Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s. 19.

několik proti.¹⁰⁸ Využití internetu obsahovalo výhody, která jiná média nemohla poskytnout, v prvé řadě šlo o rychlost. Ta zajistila, že sympatizanti se dostali k informacím okamžitě a mohli (také tak činili) ihned reagovat. Mezi další výhody lze zařadit absenci jakékoliv cenzury, která nahrávala jednostrannému výkladu událostí a kreativitu tohoto média, která vybízela k aktivnějšímu zapojení.¹⁰⁹

Brzy vznikl mýtus, že velení EZLN je permanentně připojeno k internetu a přímo se na těchto aktivitách podílí. Tato domněnka byla brzy vyvrácena a byl prokázán pravý opak. „Propagandistický úspěch zakládající se v mezinárodní virtuální komunitě nebyl dílem samotné EZLN, a to ani z části.“¹¹⁰ Zapatisté nikdy vlastní oficiální stránky nevytvořili, ani nespravovali. Vytváření internetových stránek byl nepředvídaný jev a lidé, kteří se na něm podíleli, neměli žádný přímý vztah k EZLN.

V této podkapitole jsme si ukázali, že medializace a propagace svých myšlenek byla integrální, ne-li úplně tou nejdůležitější, částí strategie rebelů. Ta se ale rozrostla do takových rozměrů, které těžko mohl někdo předpovídat a EZLN tento jev kontrolovala jen z části.

4.3. Paradoxy a limity

V této podkapitole bude zaměřena pozornost na paradoxy zapatistického hnutí a limity, které z nich vyplývají. Obecně by se daly shrnout takto: „Apolitická v tradičním (stranickém) slova smyslu, odmítající účast ve volbách do mexické zastupitelské demokracie, přesto závažně ovlivňující politické dění v Mexiku. Odmítající hierarchické uspořádání společnosti, přesto armáda se svými plukovníky, majory, pěšáky a generálním štábem. Univerzalistická, podbízející se prostřednictvím internetu kritikům neoliberalismu z celého světa, přesto partikulární, vlastenecká, mexická. Bojující za práva indiánských obyvatel pod vedením neindiánského velitele. Se zbraní v ruce odmítající násilí.“¹¹¹

¹⁰⁸ Berghe, K. V. (2005). *Narrativa de la rebelión zapatista: Los relatos del subcomandante Marcos*. Madrid: Sepha. s. 34.

¹⁰⁹ Tímto jsou míněny internetové nástroje a komunikační formy typu chatů, diskuzních fór, rozesílání e-mailů, fotografické a video materiály, sociální sítě atd.

¹¹⁰ Liñán, M. V. (2004). CAPÍTULO 3. El EZLN en los medios de comunicación. In Liñán, M. V.; Suárez, G. Á.; López, L. S. (eds.). *Guerrilla y comunicación. La propaganda política del EZLN*. Madrid: Catarata. s. 127.

¹¹¹ Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 105.

U EZLN není zcela jasné, jaké zájmy prosazuje, ve svých prohlášeních se obrací na tři od sebe oddělené entity. Na nejnižší úrovni zapatisté hájí zájmy původních indiánských obyvatel a chudých rolníků. Další úroveň je národní, Mexická. Zde jde o propagaci demokratizace, do roku 2000 zejména vynucování zastupitelské demokracie, poté další „demokratizační“ kroky směrem k rozhodování na co nejnižších úrovních a prosazování konceptu demokracie spojené se sociálními právy. A konečně globální úroveň, která zahrnuje kritiku liberálních principů, které jsou v přímém rozporu se zapatistickou představou o budoucím světě. Hlavním rozporem je, že vliv v prvních dvou úrovních byl plánovaný a EZLN zde má šanci prosadit části svých představ, zatímco vliv na mezinárodní úrovni byl neplánovaný, přesto EZLN pomohl k přežití a expanzi, později se ale ukázalo, že zapatistické ideály příliš rozmělnil. Vedení hnutí si uvědomuje závislost na těchto kruzích, ty však dlouhodobě nemají EZLN příliš co nabídnou a spíše využívají její popularity ve svůj prospěch. EZLN je příliš slabá s velice limitovanými možnostmi, jedinou její nadějí na prosazení svých záměrů je koncentrace na jeden či několik problémů. Na mezinárodní úrovni se k zapatistům přihlásily ve své většině radikální organizace z nejbohatších zemí světa, které, kromě romantických představ, nesdílejí vůbec nic s původním indiánským obyvatelstvem v jižním Mexiku.¹¹²

Otázkou, kterou se nikdy velení nezabývalo, je problém legitimacy. Zapatisté reprezentují bezvýznamnou skupinu Mexičanů, která proklamuje právo na ovlivňování politického života Mexika. Tento deficit bylo ještě možno omluvit či nevidět do roku 2000, kdy i druhá strana rozhovorů na tom byla podobně. Legitimní není ani zastupování původních obyvatel. „Ač EZLN hovoří jménem všech indiánů, zcela jistě s ní všichni indiáni nesouhlasí. Do určité míry si tak uzurpuje morální mandát, který ve skutečnosti nemá.“¹¹³ Již před ofenzívou z 1. ledna 1994 byly skupiny žijící na územích ovládaných zapatisty, které nesouhlasily s vojenským řešením, vyhnány. Popularita EZLN měla také silný vliv na různé nátlakové skupiny reprezentující zájmy indiánských obyvatel, ty byly často nuceny akceptovat radikální požadavky zapatistů.

Snad nejviditelnějším paradoxem je snaha vidět a prezentovat EZLN nikoliv jako ozbrojenou guerillu, ale sociální hnutí, občanskou skupinu, či jakkoli jinak zakrýt skutečnost, že vznikla, přežila, získala mediální pozornost i vliv a přinutila vládu k dialogu jen na základě ozbrojeného charakteru hnutí. Zapatisté navázali trvalé vztahy

¹¹² Zdroj: Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002. s. 197. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.

¹¹³ Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK, s. 108

s občanskou společností, jejíž části se podílely na vývoji hnutí a dokonce na vznesených požadavcích při mírovém procesu. To posílilo demokratičnost a otevřenost hnutí, ale limity plynoucí z válečného pozadí a původu to prolomit nemohlo.¹¹⁴

EZLN je skutečně nový typ hnutí plný paradoxů a rozporů, snad ani samo vedení neví přesně jaké cíle prosazuje a jak jich dosáhnout. To činí z EZLN těžko zařaditelnou a vymežitelnou organizaci.

Závěr

Z práce vyplývá, že vlády mohou navázat mírový dialog s guerillovým hnutím, nicméně tento proces bude vždy výrazně limitován. V případě EZLN byly relativně rychle zastaveny prvotní vojenské operace a byl zahájen mírový proces na bázi bilaterálního (vnější poradce EZLN nelze považovat za samostatnou stranu) vyjednávání, které bylo krátce přerušeno (Zedillovou administrativou) opětovným pokusem o vyřešení problému vojenskou cestou. Upřednostnění mírových forem vztahů vyplynulo z omezených pozic federálních vlád, které byly limitovány třemi faktory: masivní občanskou podporou EZLN, neefektivitou protipovstalecké války a členstvím Mexika v organizaci NAFTA.

Mírový proces vedený první (Salinasovou) administrativou nebyl úspěšný, byl přerušen bez nalezení kompromisního řešení. Hodnocení druhé (Zedillovy) administrativy je nejproblematictější, z formálního hlediska dosáhla nečekaného úspěchu podpisem dohod ze San Andrés, které vedlo ke krátkodobému uklidnění situace, ale v delším časovém horizontu (vzhledem k nenaplnění sjednaných dohod ze strany vlády) došlo k opětovnému přerušení dialogu a nárůstu násilí v konfliktních zónách. Nejdiskutabilnější bylo provedení nevratných kroků, právní legalizace EZLN a závazek splnit vyjednané dohody, zejména s ohledem na skutečnost, že se vláda necítila být zavázána dobrovolně přijatými normami. Třetí (Foxova) administrativa zdělila nenaplněné závazky předchozí administrativy, které komplikovaly její výchozí pozici. Nejen v důsledku těchto zděděných omezení, ale především díky nově nabyté suverenitě parlamentu, byl konečný výsledek jednání opět negativní.

Rozdíl mezi demokratickým a autoritativním výkonem moci při vedení mírového procesu je zjevný, ale nejednoznačný. Autoritativní vlády jsou náchylnější

¹¹⁴ Zdroj: Johnston, J. (2000). Pedagogical guerrillas, armed democrats, and revolutionary counterpublics: Examining paradox in the Zapatista uprising in Chiapas Mexico. *Theory and Society*. Vol. 29, s. 481, 484.

k užití vojenského řešení, a to i přes jeho diskutabilní přínosy v případě protipovstaleckých operací a prohloubení vzájemných rozporů. V případě Mexika autoritativní vlády, přestože mohly jednat jako suverénní aktér neomezený dělbou moci ani opozicí, nevykazovaly jednotný a konzistentní přístup, který by napomáhal k uklidnění situace. Při vědomí této dominantní pozice v systému přijímaly krátkodobě prospěšné strategie, které často byly dlouhodobě neudržitelné a k jejich dosažení používaly neadekvátních prostředků, které vytvářely nové obtíže.

V demokratickém systému, ve kterém je každý ústavní aktér omezen konkurenčními institucemi a opozicí, byla Foxova administrativa, pokud chtěla být úspěšná při prosazování svých pozic, donucena k jednoznačnému a stálému postupu. I při naplnění této konzistentnosti nebyl výsledek kladný, jako nový problém se ukázal nedostatek politické kultury a nezkušenost s demokratickým fungováním systému (zejména ze strany Foxe).

Obecně lze říci, že demokratické formy vlády jsou ze samé podstaty slabší, ale tato omezení snižují možnost přijmutí účelových kroků, která se často později ukážou jako kontraproduktivní.

Summary

The phenomenon of Guerrilla warfare had a significant impact on the development of Latin America, especially in the second half of the twentieth century. This study examines the guerrilla movement EZLN (Ejército Zapatista de Liberación Nacional) which appeared in the southern Mexican state of Chiapas in the mid nineties.

The aim of this study is to describe and analyze the dynamics of the relation between EZLN and the Mexican federal government. The period examined ranges from the date of the uprising (1 January 1994) to the ultimate end of the peace process (year 2001). The study defines the relation between the two subjects, evaluates the chosen forms of problem solution, especially their fruitfulness. Throughout the examined period, three presidential administrations took part in the peace process, first two acting within an authoritarian system of single party rule whereas the third one is considered to be democratic. The study therefore compares and contrasts the actions of each government with special emphasis on the differences between the authoritarian and the democratic governments. This comparison then serves as the basis for assessing whether the fact that a system is democratic has a positive influence on the peace process or whether it decreases the maneuverability of the governments and for that authoritarian regimes have an advantage resulting from their dominant position in the system.

The main methods used in the study include description of historical background, information analysis and comparison.

The study concludes that in a democratic system where all political actors are limited by the division of power and by the opposition, the government is expected to have a clear and consistent approach, for only then can it gain support across the system. In the case of Mexico not even this condition was enough as the lack of political culture and experience with the democratic form of government presented a new problem. In general one can say that democratic forms of government are naturally weaker but the aforementioned limitations decrease the chance of applying purpose-built actions which often complicate the search for consenzus.

Seznam literatury a zdrojů

A) LITERATURA

- Alcántara, M. (2006). Desarrollo nacional, cambios de Gobierno y procesos electorales: México, América Central y el Caribe. In Alcántara, M.; Paramio L.; Freidenberg F.; Déniz J. (eds.). *Historia Contemporánea de América Latina Volumen VI: 1980-2006. Reformas económicas y consolidación democrática (1980-2006)*. Madrid: Síntesis, s. 309-327.
- Berghe, K. V. (2005). *Narrativa de la rebelión zapatista: Los relatos del subcomandante Marcos*. Madrid: Sepha.
- Currea-Lugo, V. (2007). *Poder y Guerrillas en América Latina. Una Mirada a la Historia de Guerrillero de a Pie*. Madrid: Sepha.
- Gilbreth, Ch.; Otero, G. (2001). Democratization in Mexico. The Zapatista Uprising and Civil Society. *Latin American Perspectives*. Vol. 28, č. 4, s. 7-29.
- Higgins, N. P. (2001). Mexico's stalled peace process: prospects and challenges. *International Affairs*. Vol. 77, č. 4, s. 885-903.
- Hoffman, K.; Centeno, A. M. (2003). The Lopsided Continent: Inequality in Latin America. *Annual Review of Sociology*. Vol. 29, s. 369-390.
- Hunčová, D. (2006). Mexiko. In kolektiv autorů (eds.). *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha: Oeconomica, s. 218-258.
- Johnston, J. (2000). Pedagogical guerrillas, armed democrats, and revolutionary counterpublics: Examining paradox in the Zapatista uprising in Chiapas Mexico. *Theory and Society*. Vol. 29, s. 463-505.
- Kašpar, O. (2000). *Dějiny Mexika*. Praha: Lidové noviny.
- Liñán, M. V.; Suárez, G. Á.; López, L. S. et al. (2004). *Guerrilla y comunicación. La propaganda política del EZLN*. Madrid: Catarata.
- Mácha, P. (2003). *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Brno: DOPLNĚK.
- Martínez, R. *El Ejército de Liberación Nacional y el Gobierno Federal. Dos Proyectos de Nación*. México, D.F.: UNAM. Facultad de Filosofía y Letras. 2002. 203 s. Vedoucí diplomové práce Maestro Alberto Betancourt Posada.
- Montemayor, C. (2004). *Chiapas. La rebelión indígena de México*. México, D. F.: Planeta Mexicana.

- Schatzman, Ch. (2005). Political Challenge in Latin America: Rebellion and Collective Protest in an Era of Democratization. *Journal of Peace Research*, Vol. 42, č. 3, s. 291-310.
- Veltmeyer, H. (2000). The Dynamics of Social Change and Mexico's EZL. *Latin American Perspectives*. Vol. 27, č. 5, s. 88-110.
- Volpi, J. (2004). *La guerra y las palabras. Una historia intelectual de 1994*. México, D. F.: Era.
- Wickham-Crowley, T. P. (1987). The Rise (and Sometimes Fall) of Guerrilla Governments in Latin America. *Annual Review of Sociology*. Vol. 29, s. 473-499.
- Wickham-Crowley, T. P. (1993). *Guerrillas and revolution in Latin America. A Comparative Study of Insurgents and Regimes since 1956*. New Jersey: Princeton University Press.

B) INTERNETOVÉ ZDROJE (poslední aktualizace 20.5.2009)

- Palabra Zapatista* [--- EZLN ---]. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <http://palabra.ezln.org.mx>.
- La Jornada en Internet*. [cit. 2009-04-26]. Dostupné z: <http://www.jornada.unam.mx>.
- Sistema Internet de la Presidencia*. [cit. 2009-04-23]. Dostupné z: <http://zedillo.presidencia.gob.mx>.
- Bibliotecas Virtuales de México*. [cit. 2009-04-22]. Dostupné z: <http://www.bibliotecas.tv>.

Projekt bakalářské práce

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE

FAKULTA SOCIÁLNÍCH VĚD

INSTITUT POLITOLOGICKÝCH STUDIÍ

PROJEKT BAKALÁŘSKÉ PRÁCE NA TÉMA:

Vztahy mezi vládami a guerillovými hnutími v Latinské Americe na příkladu EZLN

autor: **Hruška Pavel**

obor a ročník: **Politologie, 3. ročník bakalářského studia**

akademický rok: **2007/2008**

vedoucí práce: **PhDr. Malvína Krausz Hladká**

datum odevzdání:

Souhlasím s vedením bakalářské práce:

Téma a cíl bakalářské práce

Latinská Amerika si již dlouhá desetiletí potýká se stále stejnými problémy, které brání trvalému prosazení fungující demokracie, která by se stala zárukou trvalého růstu a stability všech vrstev společnosti. Mnoho autorů na první místo klade především sociální a kulturní faktory etnicky velmi heterogenní společnosti. Sociální a politická nestabilita vede často až k přímým ozbrojeným konfliktům mezi vládou a skupinami obyvatelstva. Populističtí levicoví vůdcové využívají deziluze zbídačených vrstev společnosti k boji za spravedlivější uspořádání, přičemž často pouze sledují vlastní zájmy.

Téma guerillových hnutí je neodmyslitelně spjata s regionem Latinské Ameriky a je jedním z hlavních politických problémů, které brání stabilitě a prosperitě. V téměř každém státě se objevilo hned několik radikálních hnutí snažících se získat moc. Tato situace trvá již několik desetiletí a je aktuální i dnes. Zdá se téměř nemožné nalézt nějaký konsensus mezi radikálními požadavky guerill a vládami. Naprostá většina guerillových válek zamrzla na mrtvém bodě bez možnosti nalézt řešení přijatelné pro obě strany, které se nezdá smířit s neřešitelností konfliktu a pouze hájí status quo.

V bakalářské práci se pokusím o shrnutí nejvýznamnějších guerillových hnutí. Pozornost budu věnovat především vojenským střetnutím a vyjednáváním mezi vládami a samotnými hnutími. Pokusím se zhodnotit, které modely řešení problémů byly efektivnější a napomohly najít řešení. Dále se budu věnovat již samotnému hnutí EZLN¹¹⁵ v mexickém státě Chiapas. Guerilla se stala celosvětově známou 1.1.1994, kdy obsadila několik okresů ve státě Chiapas, včetně důležitého města San Cristobal de Las Casas. Mexické vládě se je za použití armády podařilo zatlačit zpět do hor. V tomto bodě konflikt zatvrdl do dnešních dní. Velení EZLN se ukrývá v nepřístupném horském terénu, mnoho obcí zabralo půdu velkostatkářům, rozdělilo ji mezi své obyvatele, vyhlásilo autonomii na vládě a podřízenost EZLN a v oblasti zůstávají tisíce vládních vojáků.

Cílem práce je porovnat tento guerillový konflikt s ostatními partyzánskými válkami. Jádrem práce bude tvořit zhodnocení pokusu o vojenské řešení a pozdější průběh vyjednávání.

Také se pokusím zodpovědět otázku, jestli nastala změna v boji s guerillou v roce 2000, kdy byla odstavena od moci autoritativně vládnoucí strana PRI. Dále zhodnotím, do

¹¹⁵ Ejército Zapatista de Liberación Nacional (česky: Zapatova armáda národního osvobození)

jaké míry je pro vládu složitější bojovat s guerillou v relativně demokratických podmínkách, než v dobách, kdy měla absolutní moc, a zda-li to mírovému procesu prospívá. EZLN se od jiných guerill odlišuje několika specifiky. Bezprecedentní podporou levicově zaměřené světové veřejnosti i místního obyvatelstva a etnickým složením. Naprostá většina členů EZLN patří k původnímu indiánskému obyvatelstvu. Nakonec shrnu vliv těchto faktorů na řešení konfliktu.

Zpracování

Práce bude rozdělena do dvou částí, první obecnějšího rázu, druhá zaměřená pouze na samotné EZLN. V první části zanalyzuji nejvýznamnější guerillová hnutí Latinské Ameriky. V centru zájmu bude průběh řešení konfliktů ze strany vlád i samotných hnutí. Pokusím se nalézt nejúčinnější taktiky boje s extremismem.

V druhé části práce se budu již věnovat pouze samotnému EZLN. Budu hledat podobnosti a rozdílnosti s mými obecnými závěry z první části práce. Cílem studie je definovat dynamiku vztahů mezi EZLN a vládou v kontextu guerillových hnutí s přihlédnutím k výše popsaným specifikům. Poté se pokusím porovnat metody používané během vlády autoritativní strany PRI s postupem již demokraticky zvolené konzervativní PAN.

Vycházet budu z mnoha zdrojů, jádro bude tvořit španělsky psaná literatura, které je k tématu nejvíce, obohacená o česky a anglicky psané prameny. Dále jsou velmi užitečné internetové zdroje – oficiální strany EZLN i mexické vlády a také internetové knihovny. Neopomenutelné jsou primární zdroje, především pak oficiální prohlášení EZLN, tzv. prohlášení Lacandonského pralesa.

Předběžný návrh struktury práce

1. Úvod
2. Guerillová hnutí Latinské Ameriky
 - 2.1. Příčiny nestabilní politické situace
 - 2.2. Požadavky guerillových hnutí
 - 2.3. Vládní strategie vedoucí k potlačení guerill
 - 2.4. Zhodnocení úspěšnosti vlád
3. Historie EZLN

- 3.1. Historie do roku 1994
- 3.2. Historie od rok 1994 do současnosti
- 3.3. Současnost a budoucí perspektivy
4. Průběh vyjednávání mezi mexickou vládou a vedením EZLN
 - 4.1. Strategie EZLN
 - 4.1.1. Prohlášení Lacandonského pralesa
 - 4.1.2. Jiné oficiální požadavky EZLN
 - 4.1.3. Podpora zahraničních skupin a organizací
 - 4.2. Postoje mexické vlády k řešení krize
 - 4.2.1. Vojenské řešení v počátku krize
 - 4.2.2. Vyjednávání do roku 2000 v režii autoritativní strany PRI
 - 4.2.2.1. Dohody ze San Andrés
 - 4.2.3. Vyjednávání od roku 2000 stranou PAN
 - 4.3. Současnost a budoucí schémata
5. Specifika EZLN
 - 5.1. Ideologie jako směs myšlenek krajní levice s mayským tradicionalismem
 - 5.2. Podpora světové veřejnosti
6. Závěr

Vybrané zdroje informací

a) Tištěná literatura

- Aguilar Rivera, José Antonio**, *Los indígenas y la izquierda* IN: Nexos 248. México, 1998.
- Benjamin, T.**, *A rich land, a poor people. Politics and society in modern Chiapas*. Albuquerque, 1989.
- Castellanos, Rosario**, *Cuidad real*. Mexico, 2001.
- Díaz, Polanco**, *La rebelion zapatista y la autonomía*“. Mexico, 2003.
- Dolores, Paris Pombo**, *Oligarquía, tradición y ruptura en el centro de Chiapas*. 1995.
- Espresate, N.**, *Chiapas I: Recursos estratégicos, historia económica, problemas agrarios, movimiento campesino*, México, 1995.
- Kašpar, O.**, *Dějiny Mexika*. Praha, 1999.
- Kolektiv autorů**, *Politické systémy Latinské Ameriky*. Praha, 2006.
- Loza, S**, *Clases medias y política en México*. México, D.F., 1988.
- Mácha, Přemysl**, *Indiáni a volební demokracie. Politické proměny indiánských obcí Mexika*. Ostrava, 2004.
- Mácha, Přemysl**, *Plamínek v horách, požár v nížině. Indiánské povstání v mexickém Chiapasu*. Doplněk, 2003.
- Taller de Análisis de las Cuestinoes Agrarias: Los Zapatistas de Chiapas. Taller de Análisis de las Cuestiones Agrarias**. San Cristobal, 1988.

b) Internetové zdroje

www.electionresources.org

www.ezln.org

www.enlacezapatista.ezln.org.mx

www.zapatistas.org

www.gob.mx

www.eluniversal.com.mx

www.jornada.unam.mx